

Κύπρος

Προγράμματα ελάχιστου εισοδήματος

Μια μελέτη εθνικών πολιτικών

Πάνος Πασιαρδής
Πανεπιστήμιο Κύπρου

με την υποστήριξη της Μαρίας Ανδρέου

Αποποίηση ευθυνών: Η παρούσα έκθεση εκφράζει τις απόψεις των συντακτών της, οι οποίες δεν συμπίπτουν υποχρεωτικά με αυτές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ή των Κρατών Μελών. Η πρωτότυπη γλώσσα της έκθεσης είναι η αγγλική.

Απρίλιος 2009

On behalf of the
European Commission
DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities

Περιεχόμενα

0. ΣΥΝΟΨΗ.....	iii
0.1. Θεσμικός σχεδιασμός.....	iii
0.2. Αξιολόγηση.....	iii
0.3. Ενεργή ενσωμάτωση.....	iii
1. ΘΕΣΜΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	5
1.1. Επιλεξιμότητα	5
1.2. Άμεσες συνδέσεις με άλλες παροχές	5
1.3. Έμμεσες συνδέσεις με άλλες παροχές	7
1.4. Ποσό παροχής	8
1.5. Κανόνες προϋποθέσεων	11
1.6. Διακυβέρνηση	12
2. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΒΟΗΘΗΜΑΤΟΣ	15
2.1. Κάλυψη και λήψη	15
2.2. Επάρκεια	16
2.3. Αποτελεσματικότητα.....	24
2.4. Παλαιά πορίσματα και νέα έρευνα.....	27
3. ΔΗΜΟΣΙΟ ΒΟΗΘΗΜΑ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ.....	29
3.1. Μέτρα για την ενθάρρυνση της απασχόλησης.....	29
3.2. Προγράμματα για λήπτες δημόσιου βοηθήματος	30
3.3. Άλλα προγράμματα απασχόλησης και κατάρτισης.....	32
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	38

0. ΣΥΝΟΨΗ

0.1. Θεσμικός σχεδιασμός

Το δημόσιο βοήθημα στην Κύπρο υπολογίζεται ως υπολειμματική πληρωμή που εγγυάται ένα ελάχιστο εισόδημα για όλους τους νόμιμους κατοίκους. Ωστόσο, ταυτόχρονα, οι λήπτες αποκομίζουν οφέλη από το γεγονός ότι τα έσοδα από εργασία και ορισμένες παροχές (π.χ. αναπηρίας) εξαιρούνται από τον υπολογισμό του δημόσιου βοηθήματος. Επιπλέον, δικαιούνται παροχές που είναι απαραίτητες για την ικανοποίηση των «ειδικών αναγκών» τους περιλαμβανομένων προσωπικών ειδών, μέριμνας, στέγασης, κατάρτισης, θέρμανσης, κ.λπ. Οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος έχουν επίσης πρόσβαση σε παροχές που απευθύνονται σε ευπαθείς ομάδες στις οποίες ανήκουν και περιλαμβάνουν την επιδότηση ηλεκτρισμού και θέρμανσης, το Χριστουγεννιάτικο επίδομα, το Πασχαλινό επίδομα, το επίδομα βελτίωσης οικίας, οι επιδοτήσεις για την παροχή μέριμνας σε ηλικιωμένους ή μέλη οικογένειας με αναπηρίες και οι επιδοτούμενες διακοπές.

0.2. Αξιολόγηση

Δεν υπάρχουν διαθέσιμες πληροφορίες για τη μη λήψη και την ψευδή λήψη του δημόσιου βοηθήματος στην Κύπρο. Μια απόπειρα καταγραφής των απόψεων των ενδιαφερόμενων μερών/κοινωνικών εταίρων για τα θέματα αυτά επιβεβαίωσε την ευρεία άγνοια και επισημαίνει την ανάγκη να διεξαχθεί ενδελεχής μελέτη για το ζήτημα αυτό. Δεδομένου ότι δεν είχαμε πρόσβαση σε πιο πρόσφατα δεδομένα, διερευνήσαμε τη φτώχεια μεταξύ των ληπτών δημόσιου βοηθήματος χρησιμοποιώντας δεδομένα από την Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΟΠ) του 2003. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι τα νοικοκυριά που έχουν επικεφαλής έναν λήπτη δημόσιου βοηθήματος τα πηγαίνουν πολύ καλά όταν ένας τουλάχιστον ενήλικας εργάζεται, ενώ οι υπόλοιποι είναι οριακά φτωχοί. Αυτό είναι εν μέρει τεχνητό σφάλμα δεδομένων (οι περισσότεροι άνθρωποι κάτω από το όριο φτώχειας στην Κύπρο είναι συνταξιούχοι και δεν πληρούν τα κριτήρια για δημόσιο βοήθημα) και εν μέρει οφείλεται σε ένα εκτεταμένο οικογενειακό φαινόμενο που συνδυάζεται με γενναιόδωρα επιδόματα τέκνου και άλλα επιδόματα. Επίσης, χρησιμοποιώντας τα δεδομένα της ΕΟΠ 2003, διαπιστώνουμε ότι το δημόσιο βοήθημα μειώνει την ένταση της φτώχειας ανάμεσα σε ομάδες μειονεκτούντων ατόμων, όπως οικογένειες με μη εργαζόμενους επικεφαλής, ιδίως όσοι είναι κάτω των 45 ετών, με εξαρτώμενα παιδιά, γυναίκες και άτομα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Ωστόσο, ενεργεί με αναποτελεσματικό τρόπο καθώς ωφελεί επίσης νοικοκυριά με εισόδημα που βρίσκεται αρκετά πάνω από το όριο φτώχειας. Δεν είναι σαφές μέχρι ποιο βαθμό αυτό οφείλεται στις πληρωμές που γίνονται σε εργαζόμενους λήπτες προκειμένου να διευκολυνθεί η ενεργοποίησή τους στην αγορά εργασίας. Πρόκειται επίσης για έναν τομέα που χρήζει περαιτέρω διερεύνησης.

0.3. Ενεργή ενσωμάτωση

Οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (ΥΚΕ) διευθύνουν αρκετά προγράμματα για να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας. Ορισμένα από αυτά τα προγράμματα έχουν σχεδιαστεί ειδικά για λήπτες δημόσιου βοηθήματος ενώ άλλα απευθύνονται ευρέως σε ανενεργά άτομα. Τα προγράμματα καλύπτουν την κατάρτιση για νέες δεξιότητες ώστε να αντιστοιχούν στις ανάγκες της αγοράς εργασίας, τον επιδοτούμενο μισθό και ελκυστικές συνθήκες απασχόλησης, την καθοδήγηση και υποστήριξη για ενεργή αναζήτηση εργασίας και τις υπηρεσίες μέριμνας για το συνδυασμό οικογενειακού και επαγγελματικού βίου. Ο αναθεωρημένος νόμος περι δημόσιου

βοηθήματος του 2006 εισήγαγε μέτρα ενεργοποίησης για τους μονογονιούς και τα άτομα με αναπηρίες. Επιπλέον, κατά την είσοδό του στην απασχόληση, ο λήπτης δημόσιου βοηθήματος συνεχίζει να λαμβάνει το βοήθημα για δώδεκα μήνες (εξ ολοκλήρου για τους πρώτους τέσσερις μήνες και ύστερα μειωμένο κατά το ένα τρίτο κάθε τέσσερις μήνες). Μια πρόσφατα ολοκληρωθείσα μελέτη των ΥΚΕ δείχνει ότι ακριβή και καλοσχεδιασμένα εφαρμοσμένα προγράμματα ενεργής ενσωμάτωσης μπορούν να καταφέρουν να ενθαρρύνουν τους λήπτες δημόσιου βοηθήματος να εισέλθουν στην αγορά εργασίας, αλλά τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματά τους δεν έχουν αξιολογηθεί ακόμα.

1. ΘΕΣΜΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

1.1. Επιλεξιμότητα

Κάθε πρόσωπο που διαμένει νόμιμα στις κρατικά ελεγχόμενες περιοχές της Κύπρου με εισόδημα και άλλους οικονομικούς πόρους που δεν επαρκούν για τις βασικές και ειδικές ανάγκες του είναι επιλέξιμο για την παροχή δημοσίου βοηθήματος, υπό τους ακόλουθους όρους:

- για Κύπριους πολίτες, περίοδος διαμονής τουλάχιστον ενός έτους,
- για πολίτες της ΕΕ που έχουν καθεστώς εργαζομένου ή αυτοαπασχολούμενου (όσοι αναζητούν εργασία εξαιρούνται) ή απόδειξη επαρκών οικονομικών μέσων για τον ίδιο και την οικογένειά του κατά τους προηγούμενους τρεις μήνες,
- για πολίτες τρίτων χωρών με καθεστώς μακράς διαμονής, πρόσφυγα ή προσωρινής διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους σύμφωνα με τον Προσφυγικό νόμο, και
- για άτομα που έχουν πέσει θύματα λαθρεμπορίας ή σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

Οι αιτητές ασύλου δικαιούνται επιδόματα που καλύπτουν τις βασικές ανάγκες υποδοχής τους στην χώρα (στέγαση, διατροφή, ένδυση). Ανεξάρτητα από τους όρους ανωτέρω, τα ακόλουθα πρόσωπα δικαιούνται επίσης την παροχή δημοσίου βοηθήματος:

- άτομα με αναπηρία¹ και ασθενείς με ιατρική βεβαίωση που έχουν ακολουθήσει θεραπεία στο εξωτερικό για διάστημα που δεν υπερβαίνει τους έξι μήνες,
- άτομα με αναπηρία που σπουδάζουν σε εκπαιδευτικό ίδρυμα στην Κύπρο ή στο εξωτερικό (για διάστημα που δεν ξεπερνά κατά ένα έτος το ανώτερο τη συνήθη περίοδο των σπουδών τους) ώστε να αποκτήσουν τα προσόντα που θα τους βοηθήσουν να ανεξαρτητοποιηθούν από το δημόσιο βοήθημα, και
- άτομα τα οποία βρίσκονταν υπό τη φροντίδα του διευθυντή των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας (ΥΚΕ) μέχρι να γίνουν 18 ετών και έχουν εγγραφεί σε ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα στην Κύπρο ή στο εξωτερικό προκειμένου να αποκτήσουν τα προσόντα που θα τους βοηθήσουν να ανεξαρτητοποιηθούν από το δημόσιο βοήθημα.

Επιπλέον, ο διευθυντής των ΥΚΕ έχει τη διακριτική ευχέρεια να χορηγεί δικαίωμα στο δημόσιο βοήθημα σε άτομα που έχουν επείγουσα ανάγκη λόγω απρόβλεπτων περιστάσεων.

1.2. Άμεσες συνδέσεις με άλλες παροχές

Το δημόσιο βοήθημα στην Κύπρο υπολογίζεται ως υπολειμματική πληρωμή που εγγυάται ένα ελάχιστο εισόδημα για όλους τους νόμιμους κατοίκους, με την επιφύλαξη των προαναφερόμενων όρων. Συνεπώς, το εισόδημα από κυβερνητικές συντάξεις, σύνταξη γήρατος, σύνταξη χηρείας, κοινωνική σύνταξη, επίδομα ανεργίας, επίδομα ασθενείας, επίδομα ορφανού τέκνου, επίδομα ενοικίου και άλλες κοινωνικές παροχές αφαιρείται από το δημόσιο βοήθημα.

¹ Άτομα με αναπηρία γνωστής διάρκειας μπορούν να είναι επιλέξιμα για την παροχή επιδόματος αναπηρίας και όχι για το δημόσιο βοήθημα.

Ωστόσο, ταυτοχρόνως, το δημόσιο βοήθημα συσσωρεύεται με άλλες παροχές, με την έννοια ότι οι λήπτες δικαιούνται πρόσθετες παροχές για να καλύψουν τις «ειδικές ανάγκες» τους οι οποίες περιλαμβάνουν:

- ειδική μέριμνα, ένδυση ή οικιακό εξοπλισμό για τον λήπτη δημόσιου βοηθήματος ή μέλη της οικογένειάς του που υποχρεούται να συντηρεί
- ενοίκιο για λήπτες δημόσιου βοηθήματος χωρίς πρόσβαση σε δωρεάν κατάλυμα, με την επιφύλαξη ενός ορίου ύψους 50% του ποσού που απαιτείται για τις βασικές ανάγκες τους ή 600 Ευρώ ανά μήνα²
- δαπάνες για επισκευές κατοικίας (έως 1.700 Ευρώ) και τη μηνιαία δόση υποθήκης συμπεριλαμβανομένου του τόκου για ιδιοκατοικούντες, εφόσον το δάνειο με υποθήκη συνάφθηκε τουλάχιστον ένα χρόνο προτού αποφασιστεί η επιλεξιμότητα για το δημόσιο βοήθημα
- επίδομα για επισκευές σπιτιού για την παραμονή στο ίδιο ενοικιασμένο κατάλυμα για πέντε έτη τουλάχιστον και πρόβλεψη για παραμονή εκεί για διάστημα μεγαλύτερο από ένα έτος: έως 1.280 Ευρώ
- επαγγελματική κατάρτιση ή εργαλεία ή εξοπλισμός για λήπτες ή τα εξαρτώμενα μέλη τους ώστε να καταστούν πλήρως ή μερικώς ανεξάρτητοι από το δημόσιο βοήθημα: έως 1.700 Ευρώ
- θέρμανση: έως 170 Ευρώ ετησίως
- τη μισή παροχή που καταβάλλεται για βασικές ανάγκες και για προσωπικές ανάγκες των ληπτών δημόσιου βοηθήματος με αναπηρία
- εισφορές στο Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων που δεν καταβάλλονται για σοβαρό λόγο, με την επιφύλαξη της βοήθειας για μερική ή πλήρη απεξάρτηση από το δημόσιο βοήθημα και
- δημοτικούς και παρόμοιους φόρους.

Συνεπώς, το δημόσιο βοήθημα πράγματι περιλαμβάνει στοιχεία που καλύπτουν έξοδα στέγασης και έξοδα συναφή με συγκεκριμένες περιστάσεις.

Επιπλέον, ο διευθυντής των ΥΚΕ μπορεί να προσφέρει υπηρεσίες διαμονής και μέριμνας σε άτομα προχωρημένης ηλικίας, με αναπηρία ή που χρειάζονται μέριμνα στην οποία δεν έχουν πρόσβαση, επιπρόσθετα από την ιατρική ή νοσοκομειακή περίθαλψη. Οι ΥΚΕ καταβάλλουν τη διαφορά ανάμεσα στο ποσό που συμφωνείται με το άτομο που παρέχει τη διαμονή/ μέριμνα και το εισόδημα του λήπτη, με βάση την αξιολόγηση των ΥΚΕ. Ο διευθυντής των ΥΚΕ μπορεί επίσης να προβεί σε πληρωμές σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς ή πρόσωπα για την παροχή υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας σε άτομα που τις έχουν ανάγκη.

Άλλες πληρωμές κατά τη διακριτική ευχέρεια του διευθυντή των ΥΚΕ μπορούν να γίνουν για:

² Το καταβαλλόμενο ποσό μειώνεται κατά το ποσό (i) κάθε υπενοικίασης, (ii) του ενοικίου που καταβάλλεται για τον αιτούντα από άλλες πηγές και (iii) του ενοικίου που θα πρέπει να καταβληθεί από μη εξαρτώμενα παιδιά που μένουν με τον αιτούντα.

- (i) τον επαναπατρισμό πολιτών τρίτων χωρών που δεν μπορούν να καλύψουν το σχετικό κόστος,
- (ii) την ταφή προσώπου που λάμβανε δημόσιο βοήθημα πριν από τον θάνατό του και δεν ήταν επιλέξιμο για το βοήθημα αυτό βάσει του Νόμου Κοινωνικής Ασφάλισης (έως 340 Ευρώ), και
- (iii) τη γέννηση παιδιού από λήπτη δημόσιου βοηθήματος που δεν είναι επιλέξιμος για το βοήθημα αυτό βάσει του Νόμου Κοινωνικής Ασφάλισης (έως 256 Ευρώ).

1.3. Έμμεσες συνδέσεις με άλλες παροχές

Επιπρόσθετα στις παροχές ανωτέρω, που έχουν σχεδιαστεί ειδικά γι' αυτούς, οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος μπορούν να είναι επιλέξιμοι για άλλες παροχές που απευθύνονται είτε (i) σε όλους ή μερικούς από αυτούς ειδικά, μαζί με άλλες ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού· είτε (ii) σε άτομα σε ανάγκη του ευρύτερου πληθυσμού· είτε (iii) σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού που εμπεριέχουν λήπτες δημόσιου βοηθήματος.

Τα προγράμματα στην κατηγορία των παροχών που απευθύνονται ειδικά σε όλους ή μερικούς από τους λήπτες δημόσιου βοηθήματος, μαζί με άλλες ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, περιλαμβάνουν τα εξής:

- η κρατική Αρχή Ηλεκτρισμού Κύπρου εφαρμόζει μειωμένα τέλη για την κατανάλωση ηλεκτρισμού από λήπτες δημόσιου βοηθήματος καθώς και από οικογένειες με τρία ή περισσότερα παιδιά, και
- η «Επιχορήγηση διακοπών για ηλικιωμένα και ανάπηρα άτομα, λήπτες δημόσιου βοηθήματος», ένα πρόγραμμα που επιδοτεί διακοπές μια φορά το χρόνο (έως 6 ημέρες) για λήπτες δημόσιου βοηθήματος με αναπηρίες -μαζί με άτομα άνω των 63 ετών.³

Οι παροχές που στοχεύουν σε ευπαθείς ομάδες του ευρύτερου πληθυσμού, περιλαμβανομένων των ληπτών δημόσιου βοηθήματος -χωρίς συγκεκριμένη αναφορά σε αυτούς- έχουν γενικά σχεδιαστεί με σκοπό να βοηθούν τα άτομα σε κατάσταση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού αυξάνοντας το βιοτικό τους επίπεδο μέσω πληρωμών τοις μετρητοίς ή πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες. Περιλαμβάνουν:

- τον ελάχιστο μισθό για άτομα σε οκτώ κατηγορίες απασχόλησης,⁴ ο οποίος, μετά από πρόσφατη αύξηση, ανέρχεται προς το παρόν σε 791 Ευρώ για νέο εργαζόμενο και 840 Ευρώ για άτομο που εργάζεται στον ίδιο εργοδότη για διάστημα έξι μηνών τουλάχιστον,
- το Πασχαλινό επίδομα που καταβάλλεται ακριβώς πριν από τις διακοπές του ορθόδοξου Πάσχα,

³ Η επιδότηση καλύπτει φαγητό και διαμονή σε ξενοδοχείο (έως 256 Ευρώ) ενώ ένα επιπλέον ποσό καταβάλλεται σε άτομα που χρειάζονται συνοδό-βοηθό.

⁴ Αυτά τα επαγγέλματα είναι: πωλητές, γραφείς, βοηθοί νοσηλευτές, βοηθοί παιδοκόμοι, βοηθοί βρεφοκόμοι, σχολικοί βοηθοί, φρουροί ασφαλείας και φροντιστές. Πρόσφατα, τα άτομα που εργάζονται ως φρουροί ασφαλείας σε ιδιωτικές επιχειρήσεις καθώς και οι φροντιστές σε κλινικές, νοσοκομεία και οίκους ευγηρίας προστέθηκαν στον κατάλογο των επαγγελμάτων που πληρούν τα κριτήρια για ελάχιστο μισθό.

- το Χριστουγεννιάτικο επίδομα,
- την ενίσχυση βελτίωσης κατοικίας, μια παροχή που βασίζεται στα εισοδήματα των δικαιούχων και διατίθεται στα νοικοκυριά για τη βελτίωση των συνθηκών στέγασής τους,
- επιδοτήσεις για την αυτοαπασχόληση ηλικιωμένων με στόχο να βοηθήσουν τους συνταξιούχους να ενεργοποιηθούν στην αγορά εργασίας,
- επιδοτήσεις για την προσφορά φροντίδας σε ηλικιωμένους ή ανάπηρα μέλη της οικογένειας, και
- μείωση του ειδικού φόρου κατανάλωσης για πετρέλαιο θέρμανσης (10 εκατομμύρια Ευρώ το 2008).

Η τρίτη κατηγορία παροχών, δηλαδή αυτές που στοχεύουν σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού και μπορούν να περιλαμβάνουν λήπτες δημόσιου βοηθήματος, είναι πάρα πολλές για να τις απαριθμήσουμε εδώ. Ενδεικτικά, περιλαμβάνουν την αρωγή σε άτομα που ζουν σε ορεινές περιοχές (με κόστος 5 εκατομμύρια Ευρώ για την κυβέρνηση), επίδομα φροντίδας για παραπληγικούς, δωρεάν ιατρική περίθαλψη σε οικογένειες με τρία ή περισσότερα παιδιά, προγράμματα στέγασης για πρόσφυγες, χαμηλότοκα δάνεια για άτομα που αποκτούν την πρώτη τους κατοικία, η δημιουργία εξειδικευμένου τμήματος στο Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για την υποστήριξη ατόμων με αναπηρίες, επιδόματα στέγασης για εκτοπισμένα άτομα, κ.λπ.

Για να συμπληρωθεί η εικόνα σχετικά με τις χρηματικές και μη χρηματικές παροχές που βοηθούν με οποιονδήποτε τρόπο τους λήπτες δημόσιου βοηθήματος, ο Πίνακας 1 απαριθμεί τα προγράμματα και τις υπηρεσίες που παρέχονται από διάφορους κρατικούς φορείς στην Κύπρο. Αυτά τα προγράμματα και οι υπηρεσίες συμβάλλουν στη μείωση του κινδύνου φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού διαφόρων ευπαθών ομάδων και, μεταξύ αυτών, των ληπτών δημόσιου βοηθήματος.

1.4. Ποσό παροχής

Το ποσό του δημόσιου βοηθήματος δεν είναι πάγιο αλλά συμπληρωματικό ώστε οι ίδιοι πόροι κάποιου ατόμου (και των εξαρτώμενων μελών του) να φθάσουν στο επίπεδο που απαιτείται για την κάλυψη των βασικών και ειδικών αναγκών του. Συνεπώς, το πραγματικό εισπραττόμενο βοήθημα διαφέρει από άτομο σε άτομο ώστε να καλύψει τις διαφορές στους ίδιους πόρους ή/και τις διαφορές στις συγκεκριμένες ανάγκες των ληπτών.

Το στοιχείο των βασικών αναγκών του δημόσιου βοηθήματος εξαρτάται από την οικογενειακή κατάσταση του αιτούντος και επανεξετάζεται ετησίως σε συνάρτηση με το αυξανόμενο κόστος ζωής. Στο παρόν στάδιο ανέρχεται σε 425 Ευρώ το μήνα για τον δικαιούχο συν 212,5 Ευρώ το μήνα για κάθε εξαρτώμενο άτομο άνω των 14 ετών και 127,50 Ευρώ το μήνα για κάθε εξαρτώμενο άτομο κάτω των 14 ετών.⁵

⁵ Το αξιοσημείωτο είναι ότι το στοιχείο των βασικών αναγκών του δημόσιου βοηθήματος αυξήθηκε κατά 12% το 2008. Για το 2009 η αύξηση ανέρχεται στο 6,34%. Επιπλέον, τα τελευταία δύο χρόνια, οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος έλαβαν χρηματικό Πασχαλινό επίδομα.

Πίνακας 1: Προγράμματα/ υπηρεσίες που παρέχονται από κρατικούς φορείς

Φορέας	Παρεχόμενα προγράμματα/ υπηρεσίες
Υπηρεσία για τη φροντίδα και την αποκατάσταση των αναπήρων, Τμήμα Εργασίας, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων	<ul style="list-style-type: none"> - Υπηρεσίες επαγγελματικής κατάρτισης που συμβάλλουν στην επιστροφή των ατόμων στην αγορά εργασίας - Οικονομική ενίσχυση για την αυτοαπασχόληση - Επίδομα αναπηρίας - Οικονομική ενίσχυση σε ανάπηρα άτομα προκειμένου να αποκτήσουν τον εξοπλισμό και τα μέσα που χρειάζονται - Οικονομική ενίσχυση για εκπαίδευση και κατάρτιση - Επιχορήγηση διακοπών - Οικονομική ενίσχυση έκτακτης ανάγκης για άτομα με σοβαρές αναπηρίες - Οικονομική ενίσχυση για την αγορά αναπηρικών καροτσιών - Δανεισμός αναπηρικών καροτσιών
Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων	<ul style="list-style-type: none"> - Δημόσιο βοήθημα - Επιχορήγηση προγράμματος διακοπών - Παροχή κοινωνικής βοήθειας για τη βελτίωση των συνθηκών στέγασης - Οικονομική ενίσχυση για οδοντιατρική (ορθοδοντική) θεραπεία - Επιδότηση για ζευγάρια που αποκτούν τρίδυμα
Τμήμα Κοινωνικής Ασφάλισης, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων	<ul style="list-style-type: none"> - Σύμβαση αναπηρίας - Σύμβαση ανικανότητας
Υπουργείο Οικονομικών	<ul style="list-style-type: none"> - Επίδομα μεταφοράς
Υπουργείο Υγείας	<ul style="list-style-type: none"> - Δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη
Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού	<ul style="list-style-type: none"> - Ειδική εκπαίδευση σε παιδιά με νοητικά προβλήματα

Σύμφωνα με το νόμο, όταν ένας αιτών συγκατοικεί με τον/τη σύζυγό του, η επιλεξιμότητα για το δημόσιο βοήθημα εξετάζεται λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες καθώς επίσης τους οικονομικούς πόρους αμφοτέρων.⁶ Ταυτοχρόνως, για τον υπολογισμό του ποσού του δημόσιου βοηθήματος, εξαιρούνται τα ακόλουθα εισοδήματα:

- καθαρό μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα:
 - (α) έως 85 Ευρώ από την εργασία του αιτούντος, ή

⁶ Στην πραγματικότητα, αυτό ισχύει για όλες τις περιπτώσεις δύο ατόμων που ζουν μαζί.

- (β) έως 512 Ευρώ από την εργασία, αν ο αιτών ή ο/η σύζυγός του είναι ανάπηρος, ή
- (γ) έως 170 Ευρώ από την εργασία, αν ο αιτών είναι άνω των 63 ετών ή διανοητικά ανάπηρος,

- εισόδημα από εξαρτώμενα παιδιά,
- το επίδομα γάμου,
- καταθέσεις του αιτούντος (έως 3.400 Ευρώ) και καταθέσεις εξαρτώμενων προσώπων (έως 1.700 Ευρώ έκαστο) με όριο ύψους 8.550 Ευρώ για την οικογένεια στο σύνολό της,
- παροχές που λαμβάνονται στο πλαίσιο του Νόμου περί Αποκατάστασης Θυμάτων,
- εισφορές από παιδιά που ζουν στο εξωτερικό ή από φιλανθρωπικό ίδρυμα,
- 50% του καθαρού εισοδήματος του αιτούντος από την εργασία (ή 256 Ευρώ, όποιο είναι το υψηλότερο) αν είναι ανύπαντρος γονέας με εξαρτώμενα παιδιά,
- το επίδομα βαριάς σωματικής αναπηρίας,
- το επίδομα μεταφοράς για άτομα με αναπηρίες,
- το ειδικό τιμητικό επίδομα για μειονεκτούντα άτομα από τον χώρο του πολιτισμού και των τεχνών,
- το ειδικό επίδομα για τυφλούς,
- κάθε αποζημίωση για ατύχημα ή ζημία (αλλά όχι το εισόδημα από τόκους που απορρέει από αυτές τις αποζημιώσεις), και
- το επίδομα τέκνου.

Όλα τα άλλα εισοδήματα, παροχές και συντάξεις λαμβάνονται υπόψη κατά τον υπολογισμό του δημόσιου βοηθήματος.

Το στοιχείο των ειδικών αναγκών του δημόσιου βοηθήματος εξαρτάται από τις συγκεκριμένες περιστάσεις του αιτούντος. Μπορεί να περιλαμβάνει ένα επίδομα ενοικίου, ένα επίδομα για ιατρικά καθορισμένη δίαιτα, κατ' οίκον φροντίδα, ημερήσια φροντίδα, οικιακό εξοπλισμό, επισκευές σπιτιού, επίδομα για πληρωμές τόκων υποθήκης, μεταφορά σε εργασία ή για αγωγή, κ.λπ.

Οι ΥΚΕ έχουν το δικαίωμα να ανακτήσουν οποιοδήποτε ποσό έχει καταβληθεί ως δημόσιο βοήθημα σε αποθανόντα από το κληροδότημά του, εφόσον δεν υπάρχουν εν ζωή εξαρτώμενα πρόσωπα. Αν ο αποθανών έχει εξαρτώμενα πρόσωπα και το κληροδότημά του είναι το σπίτι στο οποίο ζουν οι εξαρτώμενοι, τότε οι ΥΚΕ δεν μπορούν να ζητήσουν την επιστροφή του βοηθήματος αν η αξία του σπιτιού είναι κατώτερη από 85.430 Ευρώ. Εάν επιπρόσθετα στο σπίτι, ο αποθανών άφησε άλλα ακίνητα, το βοήθημα μπορεί να ανακτηθεί από αυτά τα ακίνητα, έως το ποσό που τα εξαρτώμενα πρόσωπα δικαιούνται να έχουν ως καταθέσεις, δηλαδή έως 1.700 Ευρώ έκαστο, με όριο ύψους 8.550 Ευρώ για την οικογένεια στο σύνολό της.

Είναι επίσης σημαντικό να αναφέρουμε εδώ ότι το δημόσιο βοήθημα μπορεί να μην είναι σε χρήμα αν ο αιτών δεν μπορεί να το χρησιμοποιήσει για τον σκοπό για τον οποίο καταβάλλεται

σε αυτόν. Σε αυτή την περίπτωση, το βοήθημα μπορεί να δοθεί με τη μορφή αγαθών ή υπηρεσιών ή σε οποιαδήποτε άλλη μορφή κρίνεται κατάλληλη, έχοντας την ίδια αξία με το βοήθημα που διαφορετικά ο αιτών θα λάμβανε σε χρήμα.

1.5. Κανόνες προϋποθέσεων

Σύμφωνα με το νόμο, οι σύζυγοι πρέπει να συντηρούν και να φροντίζουν ο ένας τον άλλο, Ομοίως, οι γονείς πρέπει να συντηρούν και να φροντίζουν τα ανύπαντρα παιδιά τους που μένουν μαζί τους ή υπηρετούν τη στρατιωτική τους θητεία ή φοιτούν σε αναγνωρισμένο εκπαιδευτικό ίδρυμα⁷. Οι γονείς δεν είναι υπεύθυνοι και δεν χρειάζεται να συντηρούν ανύπαντρα ανάπηρα παιδιά ή παιδιά που δεν μπορούν να συντηρήσουν τον εαυτό τους για λόγους υγείας. Επιπλέον, οι ενήλικες (μη ανάπηρα άτομα) είναι υπεύθυνοι και πρέπει να συντηρούν τους γονείς τους αν οι τελευταίοι δεν είναι σε θέση να συντηρήσουν τον εαυτό τους. Εντούτοις, οι γονείς που δεν μπορούν να συντηρούν τον εαυτό τους και δεν λαμβάνουν επαρκή στήριξη από τα παιδιά τους είναι επιλέξιμοι για δημόσιο βοήθημα. Το δημόσιο βοήθημα υπόκειται σε εξαιρέσεις που παραπέμπουν σε συγκεκριμένες περιόδους. Μπορεί επίσης να εξαρτάται από την εκπλήρωση ορισμένων απαιτήσεων. Το βοήθημα αποσύρεται στη διάρκεια της περιόδου στην οποία ο αιτών:

- είναι μακριά από την πατρίδα του περισσότερο από ένα μήνα,
- μένει σε νοσοκομείο ή σε άλλο δημόσιο ίδρυμα για περισσότερο από μήνα,⁸
- εργάζεται με πλήρες ωράριο (εκτός αν υπάρχουν ειδικές περιστάσεις και το άτομο είναι είτε ανάπηρο, είτε ανύπαντρος γονέας, είτε γονέας τεσσάρων ή περισσότερων εξαρτώμενων παιδιών είτε πρόσωπο που αντιμετωπίζει σοβαρές οικογενειακές περιστάσεις και χρειάζεται οικονομική υποστήριξη για να αποφύγει τη διάσπαση της οικογένειάς του), και
- είναι εκουσίως άνεργος ή εργάζεται με μερική απασχόληση ή αρνείται να παρακολουθήσει εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρονται από την κυβέρνηση (εκτός εάν ο αιτών είναι βεβαιωμένο πως δεν μπορεί να εργαστεί από ειδικά διορισμένο συμβούλιο).

Λήπτες δημόσιου βοηθήματος που είναι άνεργοι και εργάζονται με μερική απασχόληση λαμβάνουν κατάρτιση μέσω του προγράμματος «Επαγγελματική Κατάρτιση και Προώθηση Ληπτών Δημόσιου Βοηθήματος στην Απασχόληση». Μετά την ολοκλήρωση της κατάρτισής τους, οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος τοποθετούνται σε επιδοτούμενα προγράμματα απασχόλησης που καλύπτουν έως και το 40% του μισθού τους.

Υπάρχουν επίσης περιπτώσεις στις οποίες το δημόσιο βοήθημα μπορεί να αποσυρθεί σε μόνιμη βάση. Αυτό μπορεί να συμβεί αν ο αιτών αρνηθεί:

⁷ Σύμφωνα με το νόμο, τα παιδιά ενός άνδρα είναι αυτά των οποίων είναι ο δηλωμένος πατέρας και τα παιδιά μιας γυναίκας περιλαμβάνουν και αυτά εκτός γάμου.

⁸ Στη διάρκεια νοσοκομειακής περίθαλψης/ παραμονής σε ίδρυμα, ο διευθυντής των ΥΚΕ μπορεί να επιτρέψει πληρωμές στον αιτούντα για να καλύψει (i) προσωπικές ανάγκες που δεν καλύπτονται από το νοσοκομείο/ ίδρυμα και (ii) δαπάνες τριών μηνών για ύδρευση, ηλεκτρισμό και ενοίκιο για το σπίτι στο οποίο ο αιτών θα επιστρέψει μετά τη νοσοκομειακή περίθαλψη/ παραμονή σε ίδρυμα.

- να επιτρέψει στον διευθυντή των ΥΚΕ να εισέλθει στο σπίτι του ή στον τόπο διαμονής του.
- να χρησιμοποιήσει περιουσία που του ανήκει, πλην του σπιτιού στο οποίο μένει, για την άντληση εισοδήματος
- να αυξήσει τη χρήση του σπιτιού στο οποίο μένει, για την άντληση εισοδήματος
- να εργαστεί, εκτός εάν πρέπει να μένει στο σπίτι για να φροντίζει εξαρτώμενα μέλη, και
- να παράσχει πληροφορίες ή δεδομένα σχετικά με την οικονομική του κατάσταση.

Το δημόσιο βοήθημα πρέπει να επιστραφεί αν καταβληθεί εσφαλμένα σε κάποιο πρόσωπο ως επακόλουθο παράλειψης ή παρακράτησης πληροφοριών ή υποβολής ψευδών/ ανακριβών δηλώσεων. Αυτό ισχύει επίσης όταν ο αιτών σκοπίμως μεταβιβάζει ακίνητη περιουσία ώστε να καταστεί επιλέξιμος για δημόσιο βοήθημα. Επιπλέον, ένα πρόσωπο που αποδεικνύεται ότι (i) σκοπίμως έδωσε ψευδείς πληροφορίες για να κριθεί επιλέξιμο για δημόσιο βοήθημα, ή (ii) δεν καταφέρνει να τηρήσει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το καθεστώς του ως λήπτη δημόσιου βοηθήματος, απειλείται με πρόστιμο έως και 1.700 Ευρώ ή κάθειρξη τριών μηνών το ανώτερο ή και τα δύο.

Μπορούν επίσης να επιβληθούν κυρώσεις σε άτομα που παραλείπουν να συντηρούν και να φροντίσουν άτομα που υποχρεούνται από το νόμο να φροντίσουν. Η καταδίκη για τέτοια παράλειψη μπορεί να επισύρει πρόστιμο 1.700 Ευρώ ή κάθειρξη τριών μηνών το ανώτερο ή και τα δύο. Επίσης, μπορούν να επιβληθούν κυρώσεις για μη συμμόρφωση με την απαίτηση καταβολής συγκεκριμένου ποσού στο άτομο που έχει τη νομική υποχρέωση φροντίδας/ συντήρησης. Σε αυτή την περίπτωση, οι κυρώσεις μπορούν να περιλαμβάνουν την καταβολή όλων των οφειλόμενων ποσών και κάθειρξη.

1.6. Διακυβέρνηση

Η ευθύνη για την πολιτική δημοσίου βοηθήματος και την εφαρμογή του νόμου βαραίνει το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων που λαμβάνει συμβουλές από μια ειδική Συμβουλευτική Επιτροπή. Τα μέλη αυτής της επιτροπής διορίζονται από τον ίδιο τον Υπουργό και εκπροσωπούν διάφορους επαγγελματικούς και άλλους κοινωνικούς οργανισμούς/ ιδρύματα. Το Υπουργικό Συμβούλιο, με την ιδιότητα του φορέα που έχει την τελική ευθύνη για όλα τα κυβερνητικά ζητήματα στην Κύπρο, μπορεί να εκδίδει οδηγίες και να προτείνει νομοθεσία σχετικά με το δημόσιο βοήθημα.

Όπως διαπιστώνεται από την περιγραφή του συστήματος παροχής δημοσίου βοηθήματος που παρουσιάστηκε στην παρούσα έκθεση, ο διευθυντής των ΥΚΕ διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διακυβέρνηση όλου του προγράμματος. Είναι το πρόσωπο που ευθύνεται για την εφαρμογή του Νόμου περί Δημοσίου Βοηθήματος και διατηρεί σημαντική διακριτική ευχέρεια ως προς την απόφαση χορήγησης του δικαιώματος σε δημόσιο βοήθημα σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Επίσης, έχει τη διακριτική ευχέρεια να εξετάζει τη χορήγηση πρόσθετης βοήθειας σε αιτούντες για επείγουσες ανάγκες.

Η εφαρμογή του Νόμου περί Δημοσίου Βοηθήματος πραγματοποιείται από τις ΥΚΕ δια των 6 επαρχιακών γραφείων ευημερίας που έχουν. Μετά τις πρόσφατες προσπάθειες αποκέντρωσης με στόχο την πιο αποτελεσματική και αποδοτική εφαρμογή της κοινωνικής πολιτικής, σχεδιάζεται να υπάρξουν περισσότερα του ενός γραφεία στις τρεις μεγαλύτερες επαρχίες στο

εγγύς μέλλον: δύο νέα γραφεία θα δημιουργηθούν στη Λάρνακα, τέσσερα στη Λευκωσία και τέσσερα στη Λεμεσό.

Η διαδικασία που ακολουθείται για την παροχή του δημόσιου βοηθήματος είναι η εξής.⁹

- Μετά την υποβολή αίτησης, οι ΥΚΕ καταρτίζουν ένα φάκελο με όλες τις συναφείς πληροφορίες και την τεκμηρίωση που απαιτείται για την εξέταση της εν λόγω αίτησης (υπολογισμοί του δημόσιου βοηθήματος, πληροφορίες από επισκέψεις λειτουργών στο σπίτι του λήπτη, κ.λπ). Άτομα κάτω των 12 εκπροσωπούνται από τον κηδεμόνα τους.
- Οι αιτήσεις κατανέμονται σε λειτουργούς σύμφωνα με την ειδικότητά τους, τον φόρτο εργασίας τους και τη διεύθυνση του αιτούντος. Οι λειτουργοί είναι υπεύθυνοι για την εξέταση και επιβεβαίωση των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών του αιτούντος και την κατάρτιση έκθεσης.

Ο λειτουργός πρέπει να επισκεφτεί την κατοικία του αιτούντος εντός δύο μηνών από την παραλαβή της αίτησης για να επιβεβαιώσει τις περιστάσεις της ειλημμένης απόφασης και να εκτιμήσει τις ειδικές ανάγκες. Έπειτα προτείνει στους ανωτέρους του την έγκριση ή απόρριψη της αίτησης, υποθέτοντας ότι όλα τα απαιτούμενα υποστηρικτικά έγγραφα είναι διαθέσιμα.

- Μετά την έγκριση από τον ανώτερο λειτουργό, η υπόθεση υποβάλλεται στο Γραφείο Λογιστή για τη διασταύρωση του υπολογισμού του βοηθήματος και ένα δεύτερο έλεγχο.
- Οι λειτουργοί πρέπει να επισκέπτονται τους λήπτες δημόσιου βοηθήματος τουλάχιστο μια φορά το χρόνο εκτός αν κοινωνικά προβλήματα ή άλλες ανάγκες υπαγορεύουν πιο συχνή επικοινωνία για την εκτίμηση αλλαγών -αν υπάρχουν- στις οικονομικές και άλλες συνθήκες τους.

Μερικές φορές αναφέρονται παράπονα για καθυστερήσεις στην επεξεργασία αιτήσεων για δημόσιο βοήθημα στα τοπικά μέσα μαζικής ενημέρωσης. Αυτά τα παράπονα μπορεί να μην είναι εντελώς αδικαιολόγητα και μεμονωμένες περιπτώσεις που ανακύπτουν κατά καιρούς υποδηλώνουν ότι η προαναφερόμενη διαδικασία δεν κινείται πάντοτε τόσο ομαλά όσο θα επιθυμούσαμε. Για παράδειγμα, μια ανύπαντρη μητέρα πρόσφατα παραπονέθηκε στην Επιτροπή Διοικήσεως για καθυστέρηση ενός έτους στην εξέταση της αίτησής της.

Ωστόσο, πρέπει να κατανοήσουμε τις περιστάσεις υπό τις οποίες οι λειτουργοί ευημερίας εξετάζουν τις αιτήσεις για δημόσιο βοήθημα προτού εξαγάγουμε συμπεράσματα για το πόσο αποτελεσματικά λειτουργεί το σύστημα. Αυτές οι αιτήσεις συχνά υποβάλλονται από άτομα που χρειάζονται αρκετή βοήθεια ώστε να προβάλλουν το αίτημά τους. Επιπλέον, η υποβολή αίτησης δεν είναι πάντοτε ο μοναδικός τρόπος με τον οποίο οι αιτούντες προσπαθούν να κάνουν εντύπωση. Μπορεί να καταφύγουν στη χρήση απειλητικής συμπεριφοράς για να «πείσουν» τους λειτουργούς πρόνοιας να συναινέσουν στην υπόθεσή τους. Οι λειτουργοί πρόνοιας ζητούν εδώ και πολύ καιρό πιο προστατευτικά μέτρα επειδή πιστεύουν ότι η σωματική ακεραιότητα και τα υπάρχοντά τους διατρέχουν κίνδυνο. Ένα τέτοιο μέτρο -που έχει εφαρμοστεί μόνο στην πόλη της Λευκωσίας έως τώρα- είναι οι επισκέψεις σε λειτουργούς ευημερίας μόνο με ραντεβού. Επιπρόσθετα, η ανάγκη για απόδειξη πιστοποιητικών σύμφωνα με κάθε περίπτωση από

⁹ Έκθεση γενικού ελεγκτή (1998). Το έντυπο αίτησης για το δημόσιο βοήθημα διατίθεται ηλεκτρονικά. Επίσης, ηλεκτρονικά υπάρχει και ο Νόμος περί Δημόσιου Βοηθήματος. Γενικές πληροφορίες για το δημόσιο βοήθημα παρέχονται και στα αγγλικά στη διεύθυνση: http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/sws/sws.nsf/dmlassistance_en/dmlassistance_en?OpenDocument.

τράπεζες, το κτηματολόγιο, το αρχείο πληθυσμού και μετανάστευσης κ.λπ., μπορεί να καθυστερήσουν την διαδικασία των αιτήσεων.

2. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΒΟΗΘΗΜΑΤΟΣ

2.1. Κάλυψη και λήψη

Σύμφωνα με τις ΥΚΕ, περίπου 33 χιλιάδες πρόσωπα που διαμένουν στις κρατικά ελεγχόμενες περιοχές της Κύπρου (περίπου το 2,8% του πληθυσμού) είναι λήπτες δημόσιου βοηθήματος.

Δύο θέματα σχετικά με την εγκυρότητα αυτών των αριθμών είναι (i) η μη λήψη, δηλαδή πρόσωπα που είναι επιλέξιμα για δημόσιο βοήθημα και δεν λαμβάνουν το βοήθημα, ή/και (ii) η ψευδής λήψη, δηλαδή πρόσωπα που δεν είναι επιλέξιμα για δημόσιο βοήθημα και το λαμβάνουν. Η μη λήψη του δημόσιου βοηθήματος καθιστά το πρόγραμμα αναποτελεσματικό, με την έννοια ότι δεν μπορεί να καλύψει όλα τα άτομα σε ανάγκη, δηλαδή δεν εξυπηρετεί τον δηλωμένο του στόχο να ανεβάσει το βιοτικό επίπεδο όλων των πολιτικών πάνω από ένα κοινωνικώς αποδεκτό επίπεδο. Από την άλλη πλευρά, η ψευδής λήψη είναι αναποτελεσματική, με την έννοια ότι γίνεται σπατάλη των πόρων που έχουν σκοπό να βοηθήσουν τα άτομα σε ανάγκη. Φυσικά, τα δύο προβλήματα μπορούν να συνυπάρχουν καθιστώντας το δημόσιο βοήθημα αναποτελεσματικό και μη αποδοτικό.

Δυστυχώς, ελάχιστα --ή τίποτε-- είναι γνωστά για την έκταση κατά την οποία η μη λήψη ή η ψευδής λήψη επηρεάζει το δημόσιο βοήθημα στην Κύπρο. Οι μοναδικές διαθέσιμες πληροφορίες αφορούν την ψευδή λήψη και προέρχονται από την έκθεση του γενικού ελεγκτή της Δημοκρατίας της Κύπρου το 1998.¹⁰ Ωστόσο, αυτές οι πληροφορίες είναι πάρα πολύ παλιές και πολύ περιστασιακές για να χρησιμοποιηθούν εδώ. Κατά τη γνώμη μας, μια μελέτη για τη διερεύνηση της μη λήψης και της ψευδούς λήψης του δημόσιου βοηθήματος στην Κύπρο έχει καθυστερήσει πολύ. Επιπλέον, η μελέτη αυτών των θεμάτων θα πρέπει να επαναλαμβάνεται κάθε 3-5 χρόνια ώστε να εκτιμώνται οι αλλαγές στη συμπεριφορά των ληπτών δημόσιου βοηθήματος και να ενημερώνεται το πρόγραμμα ώστε να συμβαδίζει με αυτές τις αλλαγές.

Ελλείψει μελέτης που να μας επιτρέπει να αναφερθούμε στην έκταση στην οποία επιλέξιμα πρόσωπα αποκλείονται και μη επιλέξιμα πρόσωπα περιλαμβάνονται στους λήπτες δημόσιου βοηθήματος, αποστείλαμε ένα ερωτηματολόγιο σε 23 κοινωνικούς εταίρους που ασχολούνται με το δημόσιο βοήθημα ζητώντας τους να απαντήσουν στις ερωτήσεις που σκιαγραφούνται στην πρώτη στήλη του Πίνακα 2. Λάβαμε μόνο 9 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια¹¹ αριθμός που είναι πάρα πολύ μικρός για αξιόπιστα αποτελέσματα από στατιστικής σκοπιάς. Εντούτοις, λαμβάνοντας υπόψη ότι προέρχονται από οργανώσεις που είναι πολύ εξοικειωμένες με τα θέματα που αφορούν το δημόσιο βοήθημα, αυτές οι πληροφορίες αξίζουν πιο προσεκτική εξέταση, όχι για να αντλήσουμε ακριβή αποτελέσματα αλλά για να κατανοήσουμε αν και πόσα είναι γνωστά για το συγκεκριμένο πρόβλημα.

Οι απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο που δώσαμε και παρουσιάζονται στον Πίνακα 2 φαίνεται να δηλώνουν τα ακόλουθα:

¹⁰ Σύμφωνα με αυτή την έκθεση, 204 άτομα το 1996 έλαβαν το δημόσιο βοήθημα χωρίς να πληρούν τις προϋποθέσεις (με κόστος της τάξης των 342 χιλιάδων Ευρώ περίπου) ενώ το 1997 αυτός ο αριθμός αυξήθηκε στα 220 άτομα. Οι περισσότερες περιπτώσεις αφορούν μη επιλέξιμους λήπτες επειδή δεν πληρούν τα κριτήρια ακίνητης περιουσίας και οι λειτουργοί των ΥΚΕ δεν κατάφεραν να ελέγξουν τη σχετική τεκμηρίωση.

¹¹ Δημοκρατική Εργατική Ομοσπονδία Κύπρου, Παγκύπριος Σύνδεσμος Καρκινοπαθών και Φίλων, Ένωση Δήμων Κύπρου, Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου, Παγκύπρια Εργατική Ομοσπονδία, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Φόρουμ Κύπρου, Επιτροπή Προστασίας ατόμων με διανοητική υστέρηση, Ομάδα υπεράσπισης των ατόμων με διανοητική υστέρηση και Παγκύπρια Οργάνωση Πολυτέκνων.

- Τα περισσότερα ενδιαφερόμενα μέρη φαίνεται να πιστεύουν ότι το ποσοστό των ατόμων που λαμβάνουν το δημόσιο βοήθημα χωρίς να είναι επιλέξιμα είναι πολύ μικρό (4 στους 9) ή μικρό (3 στους 9). Μόνο 2 από τα 9 ενδιαφερόμενα μέρη δήλωσαν ότι το ποσοστό των ατόμων που έλαβαν ψευδώς το δημόσιο βοήθημα είναι μεγάλο.
- Οι απόψεις για αυτούς που ψευδώς λαμβάνουν δημόσιο βοήθημα ποικίλλουν ευρέως ανάμεσα στους κοινωνικούς εταίρους και κανένα συμπέρασμα δεν μπορεί να εξαχθεί από τις απαντήσεις τους. Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί για τη γνώμη των κοινωνικών εταίρων σχετικά με αυτούς που δεν λαμβάνουν δημόσιο βοήθημα το οποίο δικαιούνται.
- Όσον αφορά τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι «εξαπατούν» το νόμο δημοσίου βοηθήματος, πάλι δεν μπορούν να εξαχθούν σαφή συμπεράσματα λόγω της ευρείας διάστασης των απαντήσεων των κοινωνικών εταίρων. Θεωρείται ότι τα «παραθυράκια» στο νόμο και η ελλιπής αναφορά εισοδήματος εκτός εργασίας έχουν μέτριο αντίκτυπο ενώ η ελλιπής αναφορά του εισοδήματος από εργασία θεωρείται ότι έχει αντίκτυπο άνω του μέσου όρου.
- Η γνώμη των κοινωνικών εταίρων για τα πρόσωπα που λαμβάνουν δημόσιο βοήθημα το οποίο δικαιούνται κλίνει ελαφρώς στην απάντηση «δεν ξέρουν ότι είναι επιλέξιμοι» ενώ ακολουθούν οι απαντήσεις «πιστεύουν ότι θα στιγματιστούν» και «δεν μπορούν να συμπληρώσουν την αντίστοιχη αίτηση».

Κατά τη γνώμη μας, το μόνο έγκυρο συμπέρασμα που εξάγεται από την έρευνά μας είναι ότι οι κοινωνικοί εταίροι έχουν ευρέως διαφορετικές απόψεις για τα προβλήματα σχετικά με τη μη ανάληψη και την ψευδή ανάληψη του δημόσιου βοηθήματος. Αυτό ενισχύει το επιχείρημα ότι ελλείψει εμπειριστατωμένης έρευνας, ελάχιστα μπορούν να λεχθούν για το μέγεθος και το είδος αυτών των θεμάτων στην Κύπρο. Πέραν τούτων, το μοναδικό αποτέλεσμα που εξάγεται με σαφήνεια από τις απαντήσεις τους στις δύο πρώτες ερωτήσεις του Πίνακα 2 είναι ότι οι κοινωνικοί εταίροι γνωρίζουν περισσότερο την ύπαρξη της μη λήψης και όχι της ψευδούς λήψης του δημόσιου βοηθήματος.

2.2. Επάρκεια

Το όριο φτώχειας στην Κύπρο -όπως ορίζεται από το 60% του μέσου εισοδήματος- κυμαινόταν περίπου στα 8.700 Ευρώ το 2005. Αυτός ο αριθμός υπολογίζεται από τα δεδομένα των Κοινοτικών στατιστικών για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης (EU-SILC) του 2006. Χρησιμοποιώντας την αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ ανάμεσα στο 2005 και τους πρώτους μήνες του 2009, το τωρινό όριο φτώχειας εκτιμάται ότι είναι περίπου 11.000 Ευρώ. Σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες εκτιμήσεις, το ποσοστό των ατόμων κάτω από το όριο φτώχειας στην Κύπρο είναι 16%, το ίδιο με τον μέσο όρο της ΕΕ.

Πίνακας 2: Ερωτηματολόγιο προς ενδιαφερόμενα μέρη και ληφθείσες απαντήσεις

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΟΥΣ ΛΗΠΤΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΒΟΗΘΗΜΑΤΟΣ					
Κατά τη γνώμη σας, ποιο είναι το ποσοστό των ατόμων που:	Πολύ μικρό	Μικρό	Μέτριο	Μεγάλο	Πολύ μεγάλο
λαμβάνουν δημόσιο βοήθημα χωρίς να είναι επιλέξιμα	4	3		2	
δεν λαμβάνουν δημόσιο βοήθημα ενώ είναι επιλέξιμα	1	1	3	2	2
Σε ποια από τις ακόλουθες ομάδες του πληθυσμού πιστεύετε ότι ανήκουν τα άτομα (i) που λαμβάνουν δημόσιο βοήθημα χωρίς να είναι επιλέξιμα και (ii) που δεν λαμβάνουν δημόσιο βοήθημα ενώ είναι επιλέξιμα	Άτομα που δεν είναι επιλέξιμα αλλά λαμβάνουν δημόσιο βοήθημα ανήκουν σε		Άτομα που είναι επιλέξιμα αλλά δεν λαμβάνουν δημόσιο βοήθημα ανήκουν σε		
Άτομα με σωματική ασθένεια	2		4		
Άτομα με σωματικά προβλήματα	1		5		
Άτομα με ψυχικά προβλήματα			6		
Άτομα με διανοητικά προβλήματα			6		
Ανύπαντροι γονείς			4		
Αλκοολικοί και ναρκομανείς	2				
Χήροι, χήρες/ Σε διάσταση/ Διαζευγμένοι	1		3		
Πολύτεκνη οικογένεια			5		
Πρόσωπο που είναι θύμα οικογενειακής βίας			5		
Άλλα: - Δεν έχουν απασχοληθεί ποτέ - Αλλοδαποί που δεν έχουν πληρώσει ποτέ κοινωνικές εισφορές	2				
Έως ποιο βαθμό πιστεύετε ότι τα πρόσωπα που δεν είναι επιλέξιμα λαμβάνουν δημόσιο βοήθημα επειδή:	Πολύ μικρό	Μικρό	Μέτριο	Μεγάλο	Πολύ μεγάλο
Υπάρχουν «παραθυράκια» στο σχετικό νόμο		3	2	2	
Αναφέρουν κατώτερο εισόδημα από εργασία		2	4	1	1
Αναφέρουν κατώτερο εισόδημα από άλλες πηγές		4	2	1	1
Άλλα (προσδιορίστε)					
Έως ποιο βαθμό πιστεύετε ότι τα πρόσωπα που είναι επιλέξιμα δεν λαμβάνουν δημόσιο βοήθημα επειδή:	Πολύ μικρό	Μικρό	Μέτριο	Μεγάλο	Πολύ μεγάλο
Πιστεύουν ότι θα στιγματιστούν	2	2	1	2	
Δεν γνωρίζουν ότι είναι επιλέξιμα		1	6	1	1
Δεν γνωρίζουν την ύπαρξη του δημόσιου βοηθήματος	1	3	4	1	
Δεν μπορούν να συμπληρώσουν την αντίστοιχη αίτηση	4	3	1		
Άλλα (προσδιορίστε): - χρειάζονται το βοήθημα αλλά δεν πληρούν ορισμένα κριτήρια επιλεξιμότητας - λόγω κακών περιορισμών του νόμου - δεν υπάρχει συγκεκριμένο βοήθημα για την περίπτωση τους			1	1	

Δεν θα μπορούσαμε να περιμένουμε πολλούς λήπτες δημόσιου βοηθήματος να είναι πάνω από το όριο φτώχειας, δεδομένου ότι η επιλεξιμότητα για το βοήθημα αυτό υπόκειται στην ύπαρξη εισοδήματος από άλλες πηγές κάτω από 425 Ευρώ το μήνα (5.100 Ευρώ ετησίως) για ανύπαντρους ενήλικες, αυξημένο κατά 212,5 Ευρώ για κάθε εξαρτώμενο μέλος άνω των 14 ετών και κατά 127,50 Ευρώ για κάθε εξαρτώμενο μέλος κάτω των 14 ετών. Ακόμα και αν προβλεφθεί το γεγονός ότι ορισμένοι λήπτες επωφελούνται επίσης από εισόδημα που εξαιρείται από τον υπολογισμό του δημόσιου βοηθήματος ή/και λαμβάνουν πρόσθετα βοηθήματα για τις ειδικές τους ανάγκες (βλ. Ενότητα 1.2 και 1.4), είναι απίθανο αυτές οι παροχές να μπορούν να οδηγήσουν αυτό το εισόδημα πέραν του ορίου φτώχειας. Οι μοναδικές εξαιρέσεις σε αυτό μπορούν να είναι νοικοκυριά με ανάπηρα άτομα δεδομένου ότι το εισόδημά τους από εργασία και άλλες παροχές εξαιρείται κατά το μεγαλύτερο μέρος από τον υπολογισμό του δημόσιου βοηθήματος. Γενικά, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι το εισόδημα που εξαιρείται από τον υπολογισμό του δημόσιου βοηθήματος είναι μέρος του ίδιου του δημόσιου βοηθήματος.

Ο Πίνακας 3 παρουσιάζει τα εισοδήματα που εξαιρούνται από τον υπολογισμό του δημόσιου βοηθήματος, τις ομάδες του πληθυσμού που επωφελούνται και το εισόδημα που αποκομίζεται πέραν του ίδιου του δημόσιου βοηθήματος. Ωστόσο, το υψηλότερο βοήθημα συσσωρεύεται στις οικογένειες με παιδιά (Πίνακας 4).¹² Επίσης, ωφελούνται αισθητά από εξαιρέσεις εισοδήματος στον υπολογισμό του δημόσιου βοηθήματος οι εργαζόμενοι λήπτες ή/και ανάπηρα/ηλικιωμένα άτομα και ανύπαντροι γονείς που αποκομίζουν σημαντικά οφέλη από αυτή τη ρύθμιση. Αυτό βοηθά πολλούς από αυτούς να έχουν τελικό εισόδημα πάνω από το όριο φτώχειας.

Ο Πίνακας 5 παρουσιάζει το μηνιαίο εισόδημα από το δημόσιο βοήθημα και από άλλες πηγές που εξαιρούνται από τον υπολογισμό του δημόσιου βοηθήματος. Μεταξύ των ληπτών του δημόσιου βοηθήματος, περίπου το 43% λαμβάνει εισόδημα από πηγές που εξαιρούνται εν μέρει ή εξ ολοκλήρου από τον υπολογισμό αυτού του βοηθήματος και, όπως φαίνεται από την ανώτερη γραμμή του Πίνακα 5, αυτό προσθέτει πάνω από 10% στο εισόδημά τους. Είναι σημαντικό να σημειώσουμε την υψηλή συνάφεια ανάμεσα στη συμμετοχή στην αγορά εργασίας και τα οφέλη από τη ρύθμιση αυτή, δηλαδή αυτοί που κερδίζουν είναι οι νεαροί άρρενες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, εξαρτώμενα παιδιά και εργαζόμενη σύζυγο. Η εντυπωσιακή περίπτωση είναι οι ανύπαντροι γονείς: ενώ το 50% του καθαρού εισοδήματός τους από εργασία συν οποιοδήποτε εισόδημα των εξαρτωμένων παιδιών από διαταγή συντήρησης εξαιρείται από τον υπολογισμό του δημόσιου βοηθήματος, το όφελός τους είναι πολύ χαμηλό επειδή λίγοι από αυτούς εργάζονται. Επίσης σε μειονεκτική θέση βρίσκονται οι γυναίκες και τα άτομα άνω των 45 ετών.

¹² Σύμφωνα με το νόμο της Κύπρου, ως εξαρτώμενα παιδιά νοούνται τα άτομα κάτω των 18 ή ηλικίας 18-25 ετών που υπηρετούν τη στρατιωτική τους θητεία ή είναι 18-23 ετών και παρακολουθούν πλήρες σπουδαστικό πρόγραμμα ή είναι 23-25 ετών και σπουδάζουν με πλήρες ωράριο αφού υπηρέτησαν τη στρατιωτική τους θητεία και πρόσωπα που δεν μπορούν να υποστηρίξουν τον εαυτό τους.

Πίνακας 3: Εισοδήματα εξαιρούμενα από τον υπολογισμό του δημόσιου βοηθήματος¹³

Πηγή εισοδήματος	Δικαιούχοι	Εξαιρούμενο ποσό (Ευρώ)
Καθαρό μηνιαίο εισόδημα:		
(α) έως 85 Ευρώ εισοδήματος από την εργασία του αιτούντος, ή	Εργαζόμενοι	85 Ευρώ/μήνα
(β) έως 512 Ευρώ από την εργασία, αν ο αιτών ή ο/η σύζυγός του είναι άτομο με ειδικές ανάγκες, ή	Εργαζόμενοι	512 Ευρώ/μήνα
(γ) έως 170 Ευρώ από την εργασία, αν ο αιτών ή ο/η σύζυγός του είναι άνω των 63 ή άτομο με διανοητική υστέρηση	Εργαζόμενοι	170 Ευρώ/μήνα
Το επίδομα γάμου	Όσοι παντρεύονται	580 στο γάμο
Καταθέσεις (έως 3.400 Ευρώ για τον αιτούντα και έως 1.700 Ευρώ κάθε εξαρτώμενο μέλος) με όριο ύψους 8.550 Ευρώ για την οικογένεια στο σύνολό της	Με καταθέσεις	8.550 Ευρώ το ανώτατο
50% του καθαρού εισοδήματος του αιτούντος από την εργασία (ή 256 Ευρώ, όποιο είναι το υψηλότερο) αν είναι ανύπαντρος γονέας	Ανύπαντροι γονείς	256 Ευρώ/μήνα το ανώτατο
Το βοήθημα για σοβαρή σωματική αναπηρία	Ανάπηρος	300 Ευρώ/μήνα
Επίδομα μεταφοράς για ανάπηρα άτομα	Ανάπηροι (τυφλοί και παραπληγικοί)	41 Ευρώ/μήνα για τυφλούς και 82 Ευρώ/μήνα για τετραπληγικούς
Το ειδικό επίδομα για τυφλούς	Τυφλοί	3.417 Ευρώ/έτος
Το επίδομα τέκνου	Οικογένειες με παιδιά	Περιγράφεται στον Πίνακα 4 ακολούθως

Πίνακας 4: Ποσό του επιδόματος τέκνου για το 2009 (σε Ευρώ)

Αριθμός παιδιών στην οικογένεια	Βασικό ετήσιο επίδομα	Συμπληρωματικό επίδομα τέκνου	
		Οικογενειακό εισόδημα 17.086,01 Ευρώ (σε τιμές του 2006)	Οικογενειακό εισόδημα μεταξύ 17.086 και 34.172 Ευρώ (σε τιμές του 2006)
Ένα παιδί	410	102	51
Δύο παιδιά	820	410	307
Τρία παιδιά (ανά παιδί)	820	308	256
Τέσσερα και περισσότερα παιδιά (ανά παιδί)	1.353	451	282

¹³ Στον Πίνακά μας δεν περιλάβαμε εισόδημα από εξαρτώμενα παιδιά, παροχές που λαμβάνονται με βάση τον Νόμο περί Αποκατάστασης Θυμάτων, εισφορές παιδιών που ζουν στο εξωτερικό ή σε φιλανθρωπικό ίδρυμα, το ειδικό τιμητικό βοήθημα για μειονεκτούσες ομάδες ατόμων του πολιτισμού και των τεχνών και κάθε αποζημίωση για ατύχημα ή ζημία εφόσον δεν γνωρίζουμε τον αριθμό όλων αυτών.

Πίνακας 5: Καθαρό μηνιαίο δημόσιο βοήθημα και άλλα εισοδήματα εξαιρούμενα από τον υπολογισμό αυτού του βοηθήματος¹⁴

		Δημόσιο βοήθημα	Άλλες πηγές ¹⁵	Σύνολο βοηθήματος
Σύνολο		6.007	645	6.652
Φύλο:	Άρρεν	5.935	835	6.770
	Θήλυ	6.140	292	6.432
Ηλικιακή ομάδα:	15-30	8.135	1.928	10.063
	31-45	6.473	1.135	7.607
	46-55	10.106	816	10.922
	56-65	5.258	219	5.477
	66 και άνω	3.129	64	3.193
Εκπαίδευση:	Αναλφάβητοι	3.831	134	3.964
	Πρωτοβάθμια	7.506	904	8.410
	Δευτεροβάθμια	5.864	611	6.474
	Τριτοβάθμια	5.130	993	6.124
Οικογενειακή κατάσταση:	Ανύπαντρος	6.061	451	6.512
	Ζευγάρι	5.964	796	6.760
Εξαρτώμενα μέλη:	Κανένα	8.175	1.251	9.426
	Ηλικίας 0-5	7.525	1.455	8.980
	Ηλικίας 6-12	10.007	1.979	11.987
	Ηλικίας 13-18	8.378	1.474	9.851
	Άνω των 18	5.272	1.320	6.592
Σύζυγος:	Εργάζεται	2.946	878	3.823
	Δεν εργάζεται	6.507	607	7.113

Έπεται από τη συζήτηση ανωτέρω ότι το δημόσιο βοήθημα και τα οφέλη που απορρέουν από την εξαιρέση εισοδήματος από ορισμένες άλλες πηγές μπορούν να βοηθήσουν οικογένειες να μην περιέλθουν σε μεγαλύτερη φτώχεια. Εντούτοις, οι λήπτες που ωφελούνται περισσότερο από αυτές τις ρυθμίσεις μπορεί να μην είναι αυτοί που έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη. Δεδομένης της έλλειψης μελετών στην Κύπρο που πραγματεύονται αυτά τα σημαντικά θέματα, προσπαθούμε να διερευνήσουμε μέχρι ποιο βαθμό το δημόσιο βοήθημα μειώνει την ένταση φτώχειας μεταξύ διαφόρων κατηγοριών ληπτών χρησιμοποιώντας δεδομένα από την Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΟΠ) του 2003 που είναι τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα. Με αυτό το παλιό σύνολο δεδομένων, μπορούμε να σχηματίσουμε εικόνα για τη φτώχεια μεταξύ ληπτών δημόσιου βοηθήματος στην Κύπρο το 2003. Σε ακόλουθο σημείο αυτής της ενότητας, αυτή η εικόνα ενημερώνεται περισσότερο δείχνοντας πώς το δημόσιο βοήθημα άλλαξε μέσα στα επόμενα χρόνια.

¹⁴ Τα δεδομένα της ΕΟΠ που έχουμε αναφέρονται στο έτος 2003. Τα ποσά που αναφέρονται σε αυτόν τον Πίνακα έχουν αναπροσαρμοστεί για να εκφράζουν ποσά του 2008.

¹⁵ Πρόκειται για εισόδημα από εργασία (με την επιφύλαξη των περιορισμών του Πίνακα 3) και επιδόματα γάμου, ανύπαντρου γονέα, αναπηρίας και τέκνου. Επιπλέον, λόγω των περιορισμένων δεδομένων υποθέτουμε ότι ανάπηρος είναι κάθε άτομο που λαμβάνει σύνταξη αναπηρίας/ ανικανότητας ή επίδομα αναπηρίας. Επίσης, θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι η κατάσταση που περιγράφεται εδώ ισχύει για το δημόσιο βοήθημα και το επίδομα τέκνου όπως ήταν το 2003, το έτος για το οποίο έχουμε δεδομένα.

Ο Πίνακας 6 δείχνει την ένταση της φτώχειας, το οποίο ορίζεται ως η αναλογία εισοδήματος προς όριο φτώχειας (όσο πιο χαμηλή είναι αυτή η αναλογία τόσο μεγαλύτερη ένταση φτώχειας βιώνει ένα νοικοκυριό), μεταξύ των ληπτών δημόσιου βοηθήματος που κατατάσσονται πρώτα ανάλογα με το αν εργάζονται ή όχι, και ύστερα με βάση διάφορα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά. Η ένταση της φτώχειας σε αυτόν τον πίνακα ισχύει για νοικοκυριά, δηλαδή ορίζεται χρησιμοποιώντας το ισοδύναμο εισόδημα ενήλικα, με επικεφαλής έναν λήπτη δημόσιου βοηθήματος.

Πίνακας 6: Ένταση φτώχειας μεταξύ ληπτών δημόσιου βοηθήματος

		Εργαζόμενοι	Μη εργαζόμενοι
Σύνολο		1,49	0,98
Φύλο:	Άρρεν	1,53	1,08
	Θήλυ	1,33	0,88
Ηλικιακή ομάδα:	15-30	1,70	0,91
	31-45	1,32	0,96
	46-55	1,59	1,20
	56-65	1,79	1,15
	66 και άνω	1,84	0,88
Εκπαίδευση:	Αναλφάβητοι	1,87	0,96
	Πρωτοβάθμια	1,32	0,93
	Δευτεροβάθμια	1,53	1,01
	Τριτοβάθμια	1,61	2,20
Οικογενειακή κατάσταση:	Ανύπαντρος	1,41	0,90
	Ζευγάρι	1,51	1,09
Εξαρτώμενα μέλη:	Κανένα	1,29	0,95
	Ηλικίας 0-5	1,44	1,04
	Ηλικίας 6-12	1,17	1,07
	Ηλικίας 13-18	1,19	1,03
	Άνω των 18	1,01	1,08
Σύζυγος:	Εργάζεται	1,59	1,64
	Δεν εργάζεται	1,46	0,95

Σχολιάζοντας τα νούμερα του Πίνακα 6, σημειώστε πρώτα ότι, κατά μέσο όρο, τα νοικοκυριά με εργαζόμενο επικεφαλής βρίσκονται αρκετά πάνω από το όριο φτώχειας. Αυτά τα νοικοκυριά αντιπροσωπεύουν περίπου 30% του δείγματος. Τα νοικοκυριά με επικεφαλής μη εργαζόμενο λήπτη δημόσιου βοηθήματος είναι κατά μέσο όρο λίγο πάνω από το όριο φτώχειας. Αυτά τα αποτελέσματα κατά κάποιο τρόπο προκαλούν έκπληξη, δεδομένου ότι θα περιμέναμε οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος να συγκαταλέγονται στις φτωχότερες μερίδες του πληθυσμού. Μόνο οι οικογένειες με επικεφαλής γυναίκα που λαμβάνει δημόσιο βοήθημα -είτε εργάζεται είτε όχι- διατρέχουν υψηλό κίνδυνο φτώχειας. Επίσης, σε μειονεκτική θέση βρίσκονται οι οικογένειες με επικεφαλής νεότερους ή ηλικιωμένους μη εργαζόμενους λήπτες δημόσιου βοηθήματος όπως και οι οικογένειες με επικεφαλής λήπτες με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο.

Ο πρωτοφανώς χαμηλός καθολικός κίνδυνος φτώχειας μεταξύ των ληπτών δημόσιου βοηθήματος στην Κύπρο μπορεί να είναι ένα στατιστικό τεχνητό λάθος, με την έννοια ότι οι περισσότεροι άνθρωποι κάτω από το όριο φτώχειας στη χώρα είναι συνταξιούχοι (ζουν μόνοι ή

σε ζευγάρια χωρίς εξαρτώμενα μέλη) που δεν πληρούν τα κριτήρια για δημόσιο βοήθημα. Αντιθέτως, οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος -όπως παρουσιάστηκε πιο πάνω στην παρούσα ενότητα- τείνουν να είναι σε πολυμελείς οικογένειες και επωφελούνται όχι μόνο από το δημόσιο βοήθημα αλλά και από άλλο εισόδημα που εξαιρείται από τον υπολογισμό αυτού του βοηθήματος. Επιπλέον, στα δεδομένα της ΕΟΠ του 2003 διαπιστώσαμε ότι ένα μεγάλο ποσοστό ληπτών δημόσιου βοηθήματος έχει εισόδημα από πηγές που κανονικά δεν εξαιρούνται από το δημόσιο βοήθημα. Αυτό το πόρισμα συνάδει με τα αποτελέσματα μιας μελέτης που πραγματοποίησε ο γενικός ελεγκτής της Δημοκρατίας της Κύπρου το 1998 (συζητείται στην Ενότητα 2.4 κατωτέρω), τεκμηριώνοντας την κακή διαχείριση και τις ανεπάρκειες που επιτρέπουν την ανάληψη δημόσιου βοηθήματος από μη επιλέξιμα άτομα.

Επειδή τα νούμερα του Πίνακα 6 έχουν αντληθεί από μια έρευνα νοικοκυριών που διεξάχθηκε το 2003, ενδέχεται να μην απεικονίζουν την τρέχουσα κατάσταση. Έκτοτε, έχουν σημειωθεί αλλαγές στο Νόμο περί Δημοσίου Βοηθήματος που εστιάζουν στην πρόληψη της ψευδούς λήψης (έλαβε ώθηση από τα πορίσματα της προαναφερόμενης έρευνας που πραγματοποίησε ο γενικός ελεγκτής). Επομένως, οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος μπορεί να μην τα πηγαίνουν τόσο καλά όπως φαίνεται ανωτέρω. Από την άλλη πλευρά, οι λήπτες έχουν επωφεληθεί από σημαντικές αυξήσεις του δημόσιου βοηθήματος από το 2003 και συνεπώς μπορεί να βρίσκονται σε ακόμα καλύτερη κατάσταση σήμερα απ' ό,τι ήταν πριν από έξι χρόνια. Όπως αναφέρεται στον Πίνακα 7, η ποσοστιαία αύξηση του δημόσιου βοηθήματος τα τελευταία δύο χρόνια ξεπερνά την αντίστοιχη αύξηση του πραγματικού κατά κεφαλή ΑΕΠ, του πληθωρισμού και του ελάχιστου μισθού. Ειδικότερα, τα τελευταία πέντε χρόνια, το δημόσιο βοήθημα στην Κύπρο αυξήθηκε κατά συντελεστή ίσο με 1,5 ενώ το πραγματικό κατά κεφαλή ΑΕΠ αυξήθηκε μόνο κατά 1,2.

Πίνακας 7: Ποσοστιαία μεταβολή δημόσιου βοηθήματος και μακροοικονομικές μεταβλητές

	Δημόσιο βοήθημα	Πραγματικό κατά κεφαλή ΑΕΠ	Πληθωρισμός	Ελάχιστος μισθός
2007/08	22,8%	2,7%	4,4%	6,36%
2006/07	10,9%	2,9%	2,2%	6,51%
2005/06	2,2%	2,1%	2,2%	6,08%
2004/05	8,2%	1,5%	2,0%	4,93%
2003/04	0,3%	1,8%	1,9%	7,81%
2002/03	5,9%	0,1%	4,0%	8,84%

Πηγή: Eurostat και Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

Ένα σχόλιο που πρέπει να κάνουμε σε σχέση με τα νούμερα του Πίνακα 7 είναι ότι η πραγματική αύξηση του βιοτικού επιπέδου των ληπτών δημόσιου βοηθήματος μπορεί να μην είναι τόσο υψηλή όπως δηλώνει η διαφορά ανάμεσα στην αύξηση του δημόσιου βοηθήματος και του πληθωρισμού. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 8, ο γενικός πληθωρισμός στην Κύπρο ήταν 4,4% το 2008 και 2,2% το 2007 και το 2006, αλλά η αύξηση των τιμών δεν κατανέμεται ενιαία στα αγαθά και τις υπηρεσίες. Η τιμή τροφίμων, καυσίμων και ηλεκτρισμού αυξάνεται ταχύτερα απ' ό,τι υποδηλώνει η μεταβολή του γενικού δείκτη τιμών. Αυτό σημαίνει ότι στο διάστημα 2006-2008 τα νοικοκυριά που δαπάνησαν υψηλότερο ποσοστό του εισοδήματός τους σε αυτά τα αγαθά διαπίστωσαν ταχύτερη διάβρωση του βιοτικού τους επιπέδου από τα άλλα νοικοκυριά. Επειδή τα τρόφιμα, τα καύσιμα και ο ηλεκτρισμός χρησιμοποιούνται κυρίως για την κάλυψη βασικών αναγκών (διαβίωση και θέρμανση), τείνουν να καταλαμβάνουν υψηλότερο μερίδιο στις

δαπάνες των νοικοκυριών με χαμηλό εισόδημα. Επομένως, οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος ενδέχεται να επωφεληθούν από μικρότερη άνοδο του βιοτικού τους επιπέδου από αυτή που υποδηλώνουν τα νούμερα του Πίνακα 7.¹⁶ Μια πρόταση πολιτικής που απορρέει από αυτή την παρατήρηση είναι να συνδεθεί το δημόσιο βοήθημα (και άλλες παροχές που βασίζονται στους ίδιους πόρους των δικαιούχων) όχι με τον γενικό δείκτη τιμών αλλά με διαφορετικό δείκτη τιμών που αντικατοπτρίζει την άνοδο των τιμών αγαθών και υπηρεσιών που αγοράζουν τα νοικοκυριά με χαμηλά εισοδήματα.

Πίνακας 8: Εναρμονισμένος πληθωρισμός (ετήσια % μεταβολή από το προηγούμενο έτος)

	2006	2007	2008
Γενικός δείκτης τιμών	2,2	2,2	4,4
Ηλεκτρική ενέργεια	13,2	-0,3	23,1
Τηλεπικοινωνίες	-1,9	-0,3	0,3
Τρόφιμα	6,1	5,5	7,5
Καύσιμα	7,5	2,5	11,1

Προκειμένου να διαφωτίσουμε περισσότερο τα θέματα σχετικά με την επάρκεια του δημόσιου βοηθήματος, επιδιώξαμε να μάθουμε την άποψη των κοινωνικών εταίρων μέσω του ερωτηματολογίου, οι λεπτομέρειες του οποίου (διανομή, απόκριση, κ.λπ) περιγράφηκαν στην παρούσα έκθεση ανωτέρω. Ειδικότερα, τα ενδιαφερόμενα μέρη κλήθηκαν να απαντήσουν στο ερώτημα «μέχρι ποιο βαθμό πιστεύετε ότι το δημόσιο βοήθημα επαρκεί για να μειώσει τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό μεταξύ των ληπτών δημόσιου βοηθήματος». Η πλειοψηφία των αποκρινόμενων δήλωσε ότι, κατά τη γνώμη τους, το βοήθημα το επιτυγχάνει αυτό σε μικρό/ μέτριο βαθμό. Δεν γνωρίζουμε σε ποια βάση οι κοινωνικοί εταίροι σχημάτισαν αυτή την όχι και τόσο θετική γνώμη για την επάρκεια του δημόσιου βοηθήματος. Ωστόσο, γνωρίζουμε ότι πολλοί από αυτούς δεν ήταν καλά ενημερωμένοι: ελάχιστοι γνώριζαν ότι οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος επωφελούνται από πρόσθετη υποστήριξη σε είδος ενώ κανένας δεν γνώριζε ότι οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος αποκτούν πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες.

Η έλλειψη γνώσης για το περιεχόμενο του δημόσιου βοηθήματος μεταξύ των κοινωνικών εταίρων εγείρει αμφιβολίες για τη συνάφεια της γνώμης τους σχετικά με την επάρκεια αυτού του βοηθήματος. Αυτό το γεγονός μαζί με την έλλειψη δεδομένων που περιγράφουν την τρέχουσα θέση των ληπτών έναντι της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού ενισχύει το επιχειρήμα μας ότι, προς το παρόν, ελάχιστα μπορούν να ειπωθούν για την επάρκεια και την αποτελεσματικότητα του δημοσίου βοηθήματος στην Κύπρο. Γνωρίζουμε ότι μια μελέτη που καλύπτει αυτά τα θέματα βρίσκεται τώρα σε εξέλιξη. Περιλαμβάνει διεξοδική επιτόπια εργασία, καθώς κρίνεται ότι οι περιστάσεις και οι απόψεις των ληπτών δημόσιου βοηθήματος είναι απαραίτητες για να κατανοήσουμε την ανεπάρκεια και την αναποτελεσματικότητα του βοηθήματος. Κατά τη γνώμη μας, τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης θα πρέπει ύστερα να διανεμηθούν σε όλους τους κοινωνικούς εταίρους.

¹⁶ Η απόφαση της Αρχής Ηλεκτρισμού Κύπρου να προσφέρει μειωμένες τιμές για την κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος σε οικογένειες με τρία ή περισσότερα παιδιά και λήπτες δημόσιου βοηθήματος ελάφρυνε το βάρος των μεγάλων αυξήσεων της τιμής του ηλεκτρισμού μεταξύ αυτών των κατηγοριών νοικοκυριών στη διάρκεια της περιόδου υπό εξέταση.

2.3. Αποτελεσματικότητα

Η αποτελεσματικότητα του δημοσίου βοηθήματος μπορεί να κριθεί αν εξετάσουμε τον βαθμό κατά τον οποίο επιτυγχάνονται οι στόχοι του. Γενικά, το δημόσιο βοήθημα στοχεύει στη διατήρηση αξιοπρεπούς βιοτικού επιπέδου μεταξύ των μελών της κοινωνίας που δεν μπορούν να το επιτύχουν μόνοι τους. Αυτό σημαίνει ότι έχει δύο στόχους: να βελτιώσει το βιοτικό επίπεδο των ατόμων σε ανάγκη και να ενθαρρύνει αυτούς που μπορούν να κερδίσουν μόνοι τους εισόδημα να το πράξουν. Είναι γνωστό από την οικονομική βιβλιογραφία ότι αυτοί οι δύο στόχοι μπορούν συχνά να έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους, με την έννοια ότι η προσφορά ενός γενναιόδωρου δημόσιου βοηθήματος για την κάλυψη των αναγκών κάποιου μπορεί να λειτουργεί ως αντικίνητρο για την εργασία. Αυτό ισχύει ιδίως για τα άτομα των οποίων ο μισθός ένταξης (ο μισθός τον οποίο μπορούν να δεχτούν προκειμένου να συμμετάσχουν στην αγορά εργασίας) είναι πολύ υψηλότερος από τον μισθό της αγοράς. Οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος τείνουν να ανήκουν στην τελευταία κατηγορία είτε επειδή ο μισθός ένταξης τους είναι πάρα πολύ υψηλός, π.χ. πρέπει να μένουν στο σπίτι για να φροντίζουν εξαρτώμενα πρόσωπα που δεν είναι σε θέση να φροντίσουν τον εαυτό τους, ή ο μισθός αγοράς τους είναι πάρα πολύ χαμηλός λόγω έλλειψης δεξιοτήτων, προβλημάτων υγείας, κ.λπ. ή και τα δύο.

Εξετάζουμε πώς η συμμετοχή στην αγορά εργασίας προωθείται μεταξύ των ληπτών δημόσιου βοηθήματος στην Ενότητα 3. Εδώ εστιάζουμε στο βαθμό κατά τον οποίο το δημόσιο βοήθημα βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο όσων έχουν ανάγκη, πρώτον διερευνώντας μέχρι ποιο σημείο (α) χαμηλώνει την ένταση της φτώχειας μεταξύ των ληπτών της και (β) ενισχύει την ποιότητα ζωής τους δια της πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες. Ο αντίκτυπος του δημοσίου βοηθήματος στην ένταση της φτώχειας παρουσιάζεται στον Πίνακα 9. Τα αποτελέσματα σε αυτόν τον πίνακα υπολογίζονται χρησιμοποιώντας τα δεδομένα της ΕΟΠ που περιγράφηκε στην προηγούμενη ενότητα (Πίνακας 4). Οι στήλες με τίτλο «με δ.β.» δείχνουν την ένταση της φτώχειας όπως παρουσιάζεται στα δεδομένα της ΕΟΠ ενώ οι στήλες με τίτλο «χωρίς δ.β.» δείχνουν την ένταση της φτώχειας όταν το δημόσιο βοήθημα αποσύρεται από τα νοικοκυριά.

Η συνολική εικόνα που προκύπτει από τον Πίνακα 9 είναι ότι το δημόσιο βοήθημα (όπως περιγράφεται στα δεδομένα της ΕΟΠ 2003) είναι αποτελεσματικό, με την έννοια ότι μειώνει τη συνολική ένταση φτώχειας μεταξύ των ληπτών από μειονεκτούσες ομάδες όπως οι οικογένειες με μη εργαζόμενους επικεφαλής, ιδίως όσοι είναι κάτω των 45 ετών, με εξαρτώμενα παιδιά, γυναίκες και άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Ωστόσο, θα μπορούσαμε να αντιτάξουμε ότι ενεργεί με αναποτελεσματικό τρόπο καθώς επίσης ωφελεί νοικοκυριά με εισόδημα που βρίσκεται αρκετά πάνω από το όριο φτώχειας: οικογένειες με εργαζόμενους επικεφαλής, ιδίως άνδρες που ανήκουν στις νεότερες και πιο ηλικιωμένες ηλικιακές ομάδες, και άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου. Εντούτοις, θα μπορούσαμε να αναρωτηθούμε εδώ αν η καταβολή δημόσιων βοηθημάτων σε εργαζόμενα άτομα -μην αποθαρρύνοντας με αυτόν τον τρόπο τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας- είναι αναποτελεσματική. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό εξαρτάται από το κατά πόσο αυτό ωφελεί την κοινωνία (διαμέσου της απασχόλησης, της ανάπτυξης, της κοινωνικής ενσωμάτωσης, κ.λπ) περισσότερο από τη «σπατάλη» της καταβολής βοηθημάτων σε οικογένειες που είναι πάνω από το όριο φτώχειας. Πάλι, δεν μπορούν να ειπωθούν πολλά γι' αυτό επειδή δεν είναι διαθέσιμες σχετικές εκθέσεις για την Κύπρο.

Πίνακας 9: Ένταση φτώχειας μεταξύ ληπτών δημόσιου βοηθήματος με και χωρίς το βοήθημα

		Εργαζόμενοι		Μη εργαζόμενοι	
		Με δ.β.	Χωρίς δ.β.	Με δ.β.	Χωρίς δ.β.
Σύνολο		1,49	1,28	0,98	0,72
Φύλο:	Άρρεν	1,53	1,34	1,08	0,83
	Θήλυ	1,33	1,00	0,88	0,60
Ηλικιακή ομάδα:	15-30	1,70	1,46	0,91	0,49
	31-45	1,32	1,11	0,96	0,59
	46-55	1,59	1,39	1,20	0,73
	56-65	1,79	1,60	1,15	0,85
	66 και άνω	1,84	1,43	0,88	0,71
Εκπαίδευση:	Αναλφάβητοι	1,87	1,53	0,96	0,76
	Πρωτοβάθμια	1,32	1,18	0,93	0,60
	Δευτεροβάθμια	1,53	1,28	1,01	0,78
	Τριτοβάθμια	1,61	1,39	2,20	1,90
Οικογενειακή κατάσταση:	Ανύπαντρος	1,41	1,09	0,90	0,65
	Ζευγάρι	1,51	1,33	1,09	0,80
Εξαρτώμενα μέλη:	Κανένα	1,29	1,09	0,95	0,75
	Ηλικίας 0-5	1,44	1,24	1,04	0,44
	Ηλικίας 6-12	1,17	0,96	1,07	0,40
	Ηλικίας 13-18	1,19	1,02	1,03	0,59
	Άνω των 18	1,01	0,87	1,08	0,86
Σύζυγος:	Εργάζεται	1,59	1,47	1,64	1,51
	Δεν εργάζεται	1,46	1,21	0,95	0,67

Ο Πίνακας 10 αναφέρει αποτελέσματα που δείχνουν την αποτελεσματικότητα του δημόσιου βοηθήματος στη μείωση της έντασης της φτώχειας μεταξύ δικαιούχων, οι οποίοι ομαδοποιούνται αυτή τη φορά ανάλογα με το αν: (i) λαμβάνουν δημόσιο βοήθημα μόνο, ή (ii) επωφελούνται επίσης από εισόδημα που εξαιρείται από τον υπολογισμό αυτού του βοηθήματος. Όπως αναμένεται από τη συζήτηση στην Ενότητα 2.2 (Πίνακας 5), η μείωση της έντασης της φτώχειας προέρχεται κυρίως από το ίδιο το δημόσιο βοήθημα και όχι από τα οφέλη από πηγές εισοδήματος που εξαιρούνται από τον υπολογισμό αυτού του βοηθήματος. Άλλο αναμενόμενο στοιχείο από τη συζήτηση στην Ενότητα 2.2 είναι το γεγονός ότι τα τελευταία οφέλη συσσωρεύονται πρωτίστως σε ομάδες με υψηλή συμμετοχή στην αγορά εργασίας.

Όπως προαναφέρθηκε, το πώς τα βοηθήματα στην κοινωνία, αντί να ενθαρρύνουν την απασχόληση στους λήπτες δημόσιου βοηθήματος, συγκρίνονται με τη σπατάλη από οικογένειες που λαμβάνουν παροχές τις οποίες δεν χρειάζονται είναι ένα ερώτημα που δεν μπορεί να λάβει απάντηση εδώ. Αυτό συμβαίνει επειδή δεν υπάρχουν μελέτες που να παρουσιάζουν πώς τα άτομα στην Κύπρο θα αντιδρούσαν αν αντιμετώπιζαν το δίλημμα να εργαστούν ή να λάβουν το δημόσιο βοήθημα¹⁷ Εντούτοις, χωρίς τέτοια μελέτη δεν μπορούν να σχεδιαστούν

¹⁷ Δεν θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα επειδή δεν υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα που να μας το επιτρέπουν.

αποτελεσματικά κίνητρα για τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας. Αυτό ισχύει ιδίως για λήπτες δημόσιου βοηθήματος επειδή οι περισσότεροι από αυτούς ανήκουν σε ομάδες που είναι μακριά από την αγορά εργασίας (μακροχρόνια άνεργοι, με κακή κατάσταση υγείας, κ.λπ.) και μπορεί να χρειάζονται πιο δραστικά μέτρα για να εισέλθουν στην απασχόληση από το να διατηρήσουν απλώς μέρος του δημόσιου βοηθήματος.

Πίνακας 10: Ένταση φτώχειας μεταξύ ληπτών με και (α) χωρίς δημόσιο βοήθημα και (β) χωρίς δημόσιο βοήθημα και εισόδημα εξαιρούμενο από τον υπολογισμό του δημόσιου βοηθήματος

		Με δ.β.	Χωρίς δ.β.	Χωρίς δ.β. και εξαιρούμενο εισόδημα ¹⁸
Σύνολο		1,21	0,96	0,94
Φύλο:	Άρρεν	1,33	1,11	1,08
	Θήλυ	0,98	0,69	0,67
Ηλικιακή ομάδα:	15-30	1,52	1,25	1,18
	31-45	1,23	0,99	0,94
	46-55	1,42	1,10	1,08
	56-65	1,38	1,12	1,10
	66 και άνω	0,92	0,74	0,73
Εκπαίδευση:	Αναλφάβητοι	1,09	0,87	0,86
	Πρωτοβάθμια	1,09	0,84	0,81
	Δευτεροβάθμια	1,34	1,10	1,07
	Τριτοβάθμια	1,71	1,48	1,45
Οικογενειακή κατάσταση:	Ανύπαντρος	1,03	0,76	0,73
	Ζευγάρι	1,34	1,12	1,10
Εξαρτώμενα μέλη:	Κανένα	1,21	0,94	0,89
	Ηλικίας 0-5	1,37	1,11	1,05
	Ηλικίας 6-12	1,14	0,83	0,76
	Ηλικίας 13-18	1,13	0,87	0,82
	Άνω των 18	1,05	0,86	0,82
Καθεστώς Απασχόλησης:	Εργαζόμενοι	1,49	1,28	1,24
	Μη εργαζόμενοι	0,98	0,72	0,70
Σύζυγος:	Εργάζεται	1,60	1,48	1,45
	Δεν εργάζεται	1,14	0,88	0,85

Όσον αφορά την αποτελεσματικότητα του δημοσίου βοηθήματος που παρέχεται δια της πρόσβασης σε ποιοτικά αγαθά και υπηρεσίες, η δωρεάν ιατρική περίθαλψη είναι πιθανόν το πιο πολύτιμο αγαθό που προσφέρεται στους λήπτες, δεδομένου ότι έως και 90% αυτών θεωρείται ότι αντιμετωπίζουν ένα ή περισσότερα χρόνια προβλήματα υγείας. Επιπρόσθετα, στην ιατρική περίθαλψη, οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος μπορούν να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες που προσφέρονται στις πιο ευπαθείς ομάδες, όπως κατ' οίκον φροντίδα, ημερήσια φροντίδα ή υπηρεσίες φροντίδας σε ίδρυμα. Η κατ' οίκον φροντίδα έχει στόχο να δώσει τη δυνατότητα σε άτομα από ευπαθείς ομάδες (ηλικιωμένους, ανάπηρους, κ.λπ.) να ζήσουν στο

¹⁸ Βλ. υποσημείωση 14.

δικό τους σπίτι. Περιλαμβάνει προσωπική υγιεινή, οικιακή καθαριότητα, πλύσιμο ρούχων, μαγείρεμα, πληρωμή λογαριασμών, αγορές και άλλα καθημερινά καθήκοντα που αυτά τα πρόσωπα δεν είναι σε θέση να κάνουν μόνα τους. Οι άνθρωποι που δεν μπορούν να φροντίσουν τους εαυτούς τους μπορούν να περνούν την ημέρα τους στο τοπικό κέντρο ημερήσιας φροντίδας όπου τους παρέχονται μαγειρευμένα γεύματα και εγκαταστάσεις πλυντηρίου. Η ψυχαγωγία τους και η δημιουργική διάθεση του χρόνου τους συγκαταλέγονται στις προτεραιότητες των κέντρων ημερήσιας φροντίδας. Η φροντίδα σε ίδρυμα παρέχεται αυστηρά στα άτομα με μεμονωμένες ανάγκες που δεν μπορούν να καλυφθούν από την οικογένειά τους ή άλλες υποστηρικτικές υπηρεσίες.

2.4. Παλαιά πορίσματα και νέα έρευνα

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, υπάρχει μια μελέτη για το δημόσιο βοήθημα στην Κύπρο την οποία πραγματοποίησε ο γενικός ελεγκτής της Δημοκρατίας το 1998. Οι στόχοι αυτής της μελέτης ήταν να διερευνηθεί η επάρκεια και η αποτελεσματικότητά:

- (α) της νομοθεσίας και των κανονισμών που διέπουν το δημόσιο βοήθημα,
- (β) των διαδικασιών/ μηχανισμών που συλλέγουν πληροφορίες για την εξέταση/ έγκριση/ παρακολούθηση των δημόσιων βοηθημάτων, και
- (γ) του λογισμικού που χρησιμοποιείται για τη διαχείριση συστήματος.

Τα αποτελέσματα αυτής της έκθεσης τεκμηρίωσαν την ύπαρξη αρκετών προβλημάτων όπως: καθυστερήσεις στην εξέταση των αιτήσεων· ανεπαρκής παρακολούθηση που επιφέρει εσφαλμένα ποσά βοηθημάτων· μεγάλος αριθμός ληπτών δημόσιου βοηθήματος χωρίς επίβλεψη· ανεπαρκείς έλεγχοι ιατρικών πιστοποιητικών για την επιβεβαίωση της επιλεξιμότητας· καταβολή βοηθημάτων σε μη επιλέξιμους αιτούντες (π.χ. συνταξιούχοι)· ανεπαρκής έρευνα της κυριότητας ακινήτων μεταξύ ληπτών δημόσιου βοηθήματος· εσφαλμένη τοποθέτηση πληροφοριών (χαμένα αρχεία)· προβλήματα λογισμικού που επιφέρουν την καταβολή του βοηθήματος ενοικίου σε ιδιοκτήτες σπιτιού· και καθυστερήσεις στην υλοποίηση αλλαγών υλικού εξοπλισμού (hardware) και λογισμικού.

Η έκθεση πρότεινε μέτρα όπως: πιο συστηματική παρακολούθηση της εφαρμογής του νόμου και των συναφών διαδικασιών· πιο συχνή συστηματική ενημέρωση των πληροφοριών για τους λήπτες· δημοσίευση εσωτερικού εγχειριδίου για λειτουργούς πρόνοιας που να καλύπτει την εξέταση, έγκριση, παροχή και παρακολούθηση των δημόσιων βοηθημάτων· επισκόπηση των διαδικασιών τις οποίες παρακολουθούν οι λειτουργοί των ΥΚΕ ώστε να αποφεύγονται οι καθυστερήσεις· τακτικές επισκέψεις σε λήπτες από λειτουργούς ώστε να διερευνώνται οι αλλαγές στις περιστάσεις του λήπτη· παρακολούθηση ιατρικών πιστοποιητικών και πιστοποιητικών αναπηρίας που παρέχονται από αιτούντες· πιο αυστηρή διερεύνηση των ακινήτων και της οικονομικής κατάστασης του λήπτη· και βελτιώσεις στη μηχανογράφηση του συστήματος. Οι περισσότερες προτάσεις στην έκθεση του ελεγκτή συμπεριλήφθηκαν στις βελτιώσεις του Νόμου περί Δημοσίου Βοηθήματος το 2001 και το 2006.

Πολλά από τα πορίσματα και τις συστάσεις της προαναφερόμενης μελέτης ίσως δεν έχουν συνάφεια σήμερα. Εντούτοις, είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε ότι τα σφάλματα στον υπολογισμό του βοηθήματος και στην καταπολέμηση της ψευδούς δήλωσης δικαιώματος ήταν σημαντικοί προβληματισμοί εκείνη την εποχή. Σήμερα, κατά τη γνώμη μας, αυτά τα θέματα μπορεί να είναι ακόμα σημαντικά αλλά εξίσου σημαντικά είναι πολλά άλλα όπως η μη λήψη του

βοηθήματος, ο κοινωνικός αποκλεισμός τον οποίο βιώνουν οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος καθώς επίσης οι ιδιαίτερες ανάγκες τους και η απομάκρυνσή τους από την αγορά εργασίας.

Μια νέα μελέτη βρίσκεται τώρα σε εξέλιξη από τις ΥΚΕ με τίτλο «Εντοπισμός και καταγραφή των ατόμων που έχουν εξυπηρετηθεί από τις ΥΚΕ και αντιμετωπίζουν υψηλό κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικό αποκλεισμό» στο πλαίσιο του Προγράμματος «Επαγγελματική Κατάρτιση και Προώθηση Ληπτών Δημόσιου Βοηθήματος στην Απασχόληση» του Μέτρου 1.3, Στόχος 3. Στόχος αυτού του προγράμματος, όπως δηλώθηκε στην πρόταση των ΥΚΕ, είναι να διερευνήσει τα εξής:

- (i) την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού όπως γίνεται αντιληπτός/ τον βιώνουν οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος,
- (ii) τους πρωταρχικούς παράγοντες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού μεταξύ των ληπτών δημόσιου βοηθήματος,
- (iii) τον προσδιορισμό των ειδικών αναγκών των ληπτών δημόσιου βοηθήματος,
- (iv) τον προσδιορισμό των ομάδων που μπορούν να ωφεληθούν από ενεργές πολιτικές απασχόλησης, και
- (v) συστάσεις για την προώθηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας και της ανεξαρτησίας από την κρατική υποστήριξη.

Η μελέτη περιλαμβάνει εμπειρική ανάλυση με βάση μεγάλο όγκο πληροφοριών που συλλέχθηκαν μέσω ερωτηματολογίου από ένα δείγμα 3.000 ληπτών δημόσιου βοηθήματος. Τα αποτελέσματα της μελέτης αναμένεται να κυκλοφορήσουν μέσα στους επόμενους μήνες.

3. ΔΗΜΟΣΙΟ ΒΟΗΘΗΜΑ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ

3.1. Μέτρα για την ενθάρρυνση της απασχόλησης

Προκειμένου οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος να λάβουν ενθάρρυνση για να εισέλθουν στην αγορά εργασίας και να διευκολυνθεί η μετάβασή τους στην εργασία, σύμφωνα με το νόμο της Κύπρου το βοήθημα δεν πρέπει να αποσύρεται αμέσως μετά την απασχόληση. Για την ακρίβεια, κατά την έναρξη εργασίας μετά από περίοδο ανεργίας τουλάχιστον έξι μηνών, ένας λήπτης δημόσιου βοηθήματος συνεχίζει να λαμβάνει το βοήθημα για τον εαυτό του και τα εξαρτώμενα μέλη του για τους επόμενους δώδεκα μήνες ως εξής:

- 100% του βοηθήματος για τους πρώτους τέσσερις μήνες,
- 66,6% του βοηθήματος από τον 5ο έως τον 8ο μήνα, και
- 33,3% του βοηθήματος από τον 9ο έως τον 12ο μήνα.

Επιπλέον, το δημόσιο βοήθημα καταβάλλεται σε απασχολούμενα άτομα ως συμπλήρωμα όταν το εισόδημά τους από την εργασία και άλλες πηγές θεωρείται κατώτερο από το επίπεδο που απαιτείται για την κάλυψη των βασικών και συγκεκριμένων αναγκών τους. Συνεπώς, το δημόσιο βοήθημα μπορεί επίσης να βοηθήσει τους φτωχούς εργαζόμενους.

Στην επόμενη ενότητα θα συζητήσουμε διάφορα άλλα μέτρα που έχουν σχεδιαστεί για να ενθαρρύνουν τους λήπτες δημόσιου βοηθήματος να εισέλθουν στην αγορά εργασίας όπως (i) διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα προσαρμοσμένα στις ανάγκες των ληπτών δημόσιου βοηθήματος και της αγοράς, (ii) η παροχή υπηρεσιών μέριμνας για παιδιά, τους ηλικιωμένους, τους ανάπηρους και άλλα εξαρτώμενα μέλη, και (iii) επιχορήγηση και κίνητρα για τις εταιρείες ώστε να προσλάβουν λήπτες δημόσιου βοηθήματος. Εδώ θα θέλαμε να δηλώσουμε ότι αυτά και άλλα μέτρα που έχουν στόχο να ενθαρρύνουν τους λήπτες δημόσιου βοηθήματος να εισέλθουν στην αγορά εργασίας μπορούν να είναι πιο αποτελεσματικά αν καταφέρουν να διαφοροποιηθούν ώστε να λάβουν υπόψη την απόκλιση της πιθανότητας απασχόλησης μεταξύ των ληπτών. Χρησιμοποιώντας τα δεδομένα της ΕΟΠ που συζητήθηκαν στην Ενότητα 2.3, διαπιστώσαμε ότι αυτή η πιθανότητα (i) μειώνεται με την ηλικία και την εκπαίδευση και (ii) είναι μικρότερη μεταξύ γυναικών και ατόμων με μακροχρόνια ασθένεια. Αντίστοιχα, τα κίνητρα για την απασχόληση πρέπει να αυξάνονται με την ηλικία και την εκπαίδευση και να είναι μεγαλύτερα για τις γυναίκες και τους μακροχρόνια ασθενείς. Αυτή η «θετική διάκριση» υπέρ των ληπτών δημόσιου βοηθήματος που είναι μακριά από την αγορά εργασίας πρέπει να καταστήσει τα ενεργά μέτρα για την αγορά εργασίας πιο αποτελεσματικά.

Στην έρευνά μας που διεξάχθηκε μεταξύ ενδιαφερομένων μερών (όπως περιγράφηκε ανωτέρω στην παρούσα έκθεση) ρωτήσαμε «μέχρι ποιο βαθμό το δημόσιο βοήθημα είναι αντικίνητρο για την απασχόληση». Τα ενδιαφερόμενα μέρη, στην πλειονότητά τους, δήλωσαν ότι το βοήθημα είναι αντικίνητρο για την απασχόληση σε μέτριο/ μικρό βαθμό. Αυτή η γνώμη φαίνεται να σχηματίζεται από την πεποίθησή τους ότι οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος είναι συνήθως ηλικιωμένοι, άτομα με αναπηρίες, άτομα με χρόνια προβλήματα υγείας/ νοητικά. Με άλλα λόγια, τα ενδιαφερόμενα μέρη πιστεύουν ότι αυτά τα άτομα δεν είναι σε θέση να εργαστούν λόγω σωματικών αναπηριών και όχι λόγω της απροθυμίας τους να ενεργοποιηθούν στην αγορά εργασίας. Κατά τη γνώμη μας, αυτή η άποψη μπορεί να μην είναι εντελώς ανεδαφική, αλλά πρέπει να τεκμηριωθεί διαμέσου εμπειρικής έρευνας. Πράγματι, οι κύριοι στόχοι των μελετών που αναζητούν κίνητρα για να ενθαρρύνουν την ενεργοποίηση στην αγορά εργασίας είναι (i) να

εντοπίσουν πιθανούς δικαιούχους μεταξύ των ληπτών δημόσιου βοηθήματος και (ii) να εναρμονίσουν τα κίνητρα απασχόλησης με τις ανάγκες του ατόμου και της αγοράς.

3.2. Προγράμματα για λήπτες δημόσιου βοηθήματος

Οι ΥΚΕ διεύθυναν το πρόγραμμα «Επαγγελματική Κατάρτιση και Προώθηση Ληπτών Δημόσιου Βοηθήματος στην Απασχόληση» στο πλαίσιο του «Μέτρου 1.3.1». Στόχος του προγράμματος που ξεκίνησε το 2005 και ολοκληρώθηκε το 2008 ήταν να συνεισφέρει στην ενεργοποίηση των ληπτών δημόσιου βοηθήματος, βοηθώντας την ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία και την απασχόληση. Οι δράσεις του είχαν σκοπό να βοηθήσουν τους συμμετέχοντες να αναβαθμίσουν υφιστάμενες ή να αποκτήσουν νέες επαγγελματικές δεξιότητες ώστε να συμβαδίσουν με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Συνέβαλε επίσης στην καταπολέμηση του ψηφιακού αναλφαριθμητισμού, ενισχύοντας τις επικοινωνιακές δεξιότητες, ενδυναμώνοντας την αυτοεκτίμηση, την αυτοπεποίθηση και την απασχολησιμότητά τους. Αναμενόταν ότι οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος που ολοκλήρωσαν αυτό το εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα γίνονταν πιο ανταγωνιστικοί στην αγορά εργασίας.

Αφού απέκτησαν τις απαιτούμενες επαγγελματικές δεξιότητες μέσω των διαφόρων εκπαιδευτικών σεμιναρίων, οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος τοποθετήθηκαν σε επιδοτούμενες θέσεις εργασίας στον ιδιωτικό τομέα. Σκοπός αυτού του προγράμματος ήταν να τοποθετηθούν 260 λήπτες σε επιδοτούμενες θέσεις εργασίας. Στο πρώτο στάδιο του προγράμματος, οι ΥΚΕ ζήτησαν τις υπηρεσίες ενός επιστημονικού συμβούλου και τις υπηρεσίες συμβούλων για την ενσωμάτωση στην εργασία. Κατά το δεύτερο στάδιο του προγράμματος, συνολικά 632 λήπτες από όλες τις πόλεις παρακολούθησαν εκπαιδευτικά σεμινάρια για την ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων, τη χρήση υπολογιστή και πληροφορικής, τεχνικές πωλήσεων, την οργάνωση γραφείου/ τεχνικές προσωπικού και μαθήματα της αγγλικής γλώσσας. Το τρίτο στάδιο εφαρμογής του προγράμματος ήταν η τοποθέτηση ληπτών δημόσιου βοηθήματος στην αγορά εργασίας. Συνολικά 55 λήπτες δημόσιου βοηθήματος τοποθετήθηκαν σε θέσεις εργασίας μέσω του προγράμματος ενώ άλλοι 90 απασχολήθηκαν εκτός του πλαισίου του προγράμματος.

Οι εργοδότες που ενδιαφέρονταν να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα υπέβαλαν αίτηση γι' αυτό, παρακινούμενοι από την επιδότηση ύψους 40% επί του ακαθάριστου ετήσιου εισοδήματος που καταβαλλόταν για κάθε προσλαμβανόμενο λήπτη δημόσιου βοηθήματος. Οι αιτήσεις εξετάστηκαν από μια επιτροπή με βάση κυρίως δύο κριτήρια: το επίπεδο του αρχικού μισθού και την ποιότητα του περιβάλλοντος εργασίας (ισότητα μισθών μεταξύ ανδρών και γυναικών για ίση εργασία, συνθήκες εργασίας, ωράριο εργασίας και η ανάπτυξη δράσεων συναφών με την εταιρική κοινωνική ευθύνη). Οι εργοδότες παρακολουθούνταν και λάμβαναν βοήθεια για να ξεπερνούν τις δυσκολίες που συνεπαγόταν η πρόσληψη ληπτών δημόσιου βοηθήματος. Ο απώτερος στόχος του προγράμματος ήταν να καταστεί η απασχόληση αυτών των ατόμων αποτελεσματική και μόνιμη.

Οι ΥΚΕ ανέθεσαν την εκτίμηση των αποτελεσμάτων του προγράμματος σε έναν επιστημονικό σύμβουλο. Σύμφωνα με αυτή την εκτίμηση:

- 317 λήπτες συμμετείχαν στο πρόγραμμα από τον αρχικό στόχο των 400 ληπτών δημόσιου βοηθήματος. Αυτό αντιστοιχεί σε ποσοστό επιτυχίας ύψους σχεδόν 80%.
- όσον αφορά τα προγράμματα κατάρτισης σε δεξιότητες επικοινωνίας και αυτοανάπτυξης, οι συμμετέχοντες έμειναν ικανοποιημένοι από την οργάνωση και την

ποιότητα των εκπαιδευτικών σεμιναρίων, τον βαθμό στον οποίο ανέπτυξαν επικοινωνιακές δεξιότητες και συνεργάστηκαν με άλλα άτομα και ενίσχυσαν την αυτοεκτίμησή τους

- όσον αφορά τα προγράμματα κατάρτισης σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές, οι συμμετέχοντες δεν έμειναν τόσο ικανοποιημένοι από τα σεμινάρια (τα οποία, όπως δήλωσαν, με δυσκολία βοηθούσαν στην ανεύρεση εργασίας) αλλά έμειναν ικανοποιημένοι από τις γνώσεις που απέκτησαν για την απασχόληση σε θέση συναφή με τα προγράμματα
- μόνο 26% των εργοδοτών συνεχίζουν να απασχολούν λήπτες δημόσιου βοηθήματος μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος και 58% πιστεύουν ότι οι συμμετέχοντες έφυγαν από το πρόγραμμα με δική τους απόφαση
- οι εργοδότες δήλωσαν ως προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι λήπτες τις δυσκολίες συνδυασμού οικογενειακού και επαγγελματικού βίου, τις οποίες επέτεινε το ανελαστικό ωράριο εργασίας, και προβλήματα στην επικοινωνία με συνεργάτες, και
- μεταξύ των ληπτών που εγκατέλειψαν τη θέση εργασίας τους, η πλειονότητα αυτών έδωσε ως αιτία τις δυσκολίες τους να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις του επαγγελματικού βίου, ενώ 70% δήλωσαν ότι θα ήταν πρόθυμοι να εργαστούν για άλλη εταιρεία προκειμένου να ενσωματωθούν στην αγορά εργασίας.¹⁹

Οι ΥΚΕ ετοιμάζουν τώρα ένα νέο πρόγραμμα κατάρτισης κοινωνικών δεξιοτήτων για την ευρεία ομάδα των ευπαθή εξυπηρετούμενων ατόμων των ΥΚΕ που θα διευκολύνει την ενσωμάτωση σημαντικού αριθμού ληπτών δημόσιου βοηθήματος στην αγορά εργασίας έως το 2013. Αυτή η δράση εμπίπτει στο πρόγραμμα «Απασχόληση, Ανθρώπινο Κεφάλαιο και Κοινωνική Συνοχή» που συγχρηματοδοτείται από την ΕΕ και την κυβέρνηση της Κύπρου. Οι στόχοι αυτού του προγράμματος είναι η υψηλής ποιότητας απασχόληση, με πλήρες ωράριο, ληπτών δημόσιου βοηθήματος και άλλων προσώπων που διατρέχουν υψηλό κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (π.χ. οι εξυπηρετούμενοι των ΥΚΕ, οι ανάπηροι και οι μετανάστες). Αυτοί οι στόχοι θα επιτευχθούν με την ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου και την εδραίωση της κοινωνικής συνοχής και συνθηκών ίσων ευκαιριών.

Για την εφαρμογή αυτού του νέου προγράμματος, θα επιδιωχθεί η ανάμειξη εταιρειών, του δημόσιου τομέα και οργανώσεων που παρέχουν εκπαίδευση/ κατάρτιση. Το πρόγραμμα θα περιλαμβάνει δια βίου μάθηση ώστε να ενθαρρύνει την ανάπτυξη δεξιοτήτων που θα βοηθήσουν τους συμμετέχοντες να αποκτήσουν πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Ταυτοχρόνως, οι συμμετέχουσες εταιρείες και άλλοι οργανισμοί θα πρέπει να οργανώσουν τη δομή τους με τρόπο ώστε να μπορούν να απορροφήσουν άτομα που ανήκουν στην ομάδα-στόχο του προγράμματος. Θα κληθούν επίσης να δημιουργήσουν κατάλληλες συνθήκες για την παραγωγική απασχόληση των συμμετεχόντων. Οι δυσκολίες που αναμένονται στην εφαρμογή αυτού του προγράμματος περιλαμβάνουν το γεγονός ότι πολλά μέλη ευπαθών ομάδων (i) έχουν αναπτύξει «αδράνεια» από τον μακροχρόνιο αποκλεισμό τους από την αγορά εργασίας, (ii) αντιμετωπίζουν προκαταλήψεις και στερεότυπα εναντίον της απασχόλησής τους και (iii) συναντούν εμπόδια προκειμένου να αποκτήσουν πρόσβαση σε κέντρα εκπαίδευσης και απασχόλησης λόγω της διαμονής τους σε αγροτικές περιοχές.

¹⁹ Οι αναγνώστες μπορούν να συμβουλευτούν τη διαδικτυακή τοποθεσία http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/sws/sws13.nsf/dmlindex_en/dmlindex_en?OpenDocument για περισσότερες πληροφορίες.

Η έρευνα που αναφέρεται στο τέλος της Ενότητας 2.4 «Εντοπισμός και καταγραφή των ατόμων που έχουν εξυπηρετηθεί από τις ΥΚΕ και αντιμετωπίζουν υψηλό κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικό αποκλεισμό» έχει σχεδιαστεί επίσης για να προωθήσει την απασχόληση, την κοινωνική ενσωμάτωση και την ανεξαρτησία από την κρατική υποστήριξη μεταξύ των ληπτών δημόσιου βοηθήματος. Διερευνώντας την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού όπως τον βιώνουν οι λήπτες δημόσιου βοηθήματος και τις αιτίες που οδηγούν αυτά τα πρόσωπα σε κοινωνικό αποκλεισμό και φτώχεια, αυτή η μελέτη αποσκοπεί στο να εντοπίσει, μεταξύ των ληπτών δημόσιου βοηθήματος, ομάδες που μπορούν

- (α) να ωφεληθούν από ενεργές πολιτικές της αγοράς εργασίας προκειμένου να ενσωματωθούν στην αγορά εργασίας και να ανεξαρτητοποιηθούν από το δημόσιο βοήθημα, και
- (β) να συμβάλλουν σε διάφορους τομείς της κοινωνίας, της κοινωνικής οικονομίας ή του εθελοντισμού ως μεταβατικό στάδιο από την αδράνεια στην ενεργητική συμμετοχή.

Επιπλέον, αναμένεται ότι αυτή η έκθεση: θα καθορίσει κριτήρια/ δείκτες για τον προσδιορισμό των ευπαθών ομάδων και των προσώπων που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού· θα εντοπίσει τα εμπόδια που κωλύουν τους λήπτες δημόσιου βοηθήματος να ενσωματωθούν στην αγορά εργασίας· θα συλλέξει κριτήρια/ δείκτες για την επιτυχημένη ενσωμάτωση των ευπαθών ομάδων στην αγορά εργασίας· θα προτείνει προγράμματα που μπορούν να οδηγήσουν σε ενεργές πολιτικές της αγοράς εργασίας για λήπτες δημόσιου βοηθήματος χρησιμοποιώντας ιδέες από υπάρχοντα προγράμματα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες· θα προτείνει υποστηρικτικές υπηρεσίες ή αλλαγές νόμων ώστε να βοηθήσει στη βελτιστοποίηση των πολιτικών της αγοράς εργασίας· και θα προτείνει την εισαγωγή νέας ή/και τη βελτίωση υφιστάμενης νομοθεσίας για την παροχή δημοσίου βοηθήματος.

3.3. Άλλα προγράμματα απασχόλησης και κατάρτισης

Σύμφωνα με τον Στόχο 3 «Ανθρώπινο Κεφάλαιο» υπάρχουν τα ακόλουθα μέτρα που συγχρηματοδοτούνται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία ενώ υπάρχουν αρκετά προγράμματα που έχουν στόχο να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας, παρότι όχι ειδικά μεταξύ ληπτών δημόσιου βοηθήματος:

- «Αναβάθμιση και εκσυγχρονισμός των Δημόσιων Υπηρεσιών Απασχόλησης», το οποίο περιλαμβάνει: (α) την παροχή εξατομικευμένης καθοδήγησης και υποστήριξης για την ενεργή αναζήτηση εργασίας, τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε ευκαιρίες κατάρτισης και τοποθέτησης σε εργασία· (β) τη βελτιωμένη χρήση της πληροφορικής για την προσέλκυση εργατικού δυναμικού, την παροχή υπηρεσιών προς τους πολίτες και τη βελτιωμένη παρακολούθηση της λειτουργίας της αγοράς εργασίας· και (γ) την αυξημένη ικανότητα απασχόλησης ατόμων με αναπηρίες, λήπτες δημόσιου βοηθήματος, ανέργους, γυναίκες, ηλικιωμένους και άτομα από άλλες ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού.
- Δράσεις για την προσαρμογή δεξιοτήτων στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Αυτές στοχεύουν σε άνεργα άτομα, ιδίως γυναίκες και τους νέους άνεργους/ απόφοιτους και επιδιώκουν να τους βοηθήσουν να βελτιώσουν τη δυνατότητα απασχόλησής τους και τις πιθανότητες ενσωμάτωσης/ επανένταξης στην αγορά εργασίας αναπτύσσοντας τις

προσωπικές τους δεξιότητες και προσαρμόζοντας τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους στις ανάγκες της αγοράς εργασίας.

- Πρόγραμμα για την παροχή κινήτρων στους εργοδότες για την πρόσληψη ατόμων με ειδικές ανάγκες. Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος, παρέχεται οικονομική ενίσχυση στους εργοδότες με σκοπό την παροχή διευκολύνσεων, την προσαρμογή του περιβάλλοντος εργασίας και την επιδότηση των μισθών ώστε να ενθαρρυνθεί η απασχόληση ατόμων με σοβαρές αναπηρίες.
- Το πρόγραμμα «Πρώθηση της πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας» παρέχει επαγγελματική κατάρτιση για οικονομικά αδρανείς γυναίκες που είτε είναι ανύπαντρες μητέρες, μητέρες ανήλικων παιδιών, φροντίζουν πρόσωπα με ειδικές ανάγκες ή ηλικιωμένους είτε έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης ώστε να διευκολύνουν την επανένταξή τους στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, αυτό το μέτρο εισάγει σύγχρονες και ευέλικτες μορφές απασχόλησης μέσω της εφαρμογής επιδοτούμενων προγραμμάτων ώστε να ενθαρρύνει τις εταιρείες να προσφέρουν ευέλικτους όρους απασχόλησης στις γυναίκες.
- Το πρόγραμμα «Επέκταση και βελτίωση των υπηρεσιών εξυπηρέτησης παιδιών, ηλικιωμένων, αναπήρων και άλλων εξαρτημένων» προάγει επίσης την πρόσβαση των γυναικών στην αγορά εργασίας χρηματοδοτώντας 31 ανοιχτά προγράμματα φροντίδας που εφαρμόζονται σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές και ΜΚΟ. Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος, οι ΥΚΕ ξεκίνησαν μια μελέτη σχετικά με το ρόλο των τοπικών αρχών στην προώθηση πολιτικών φροντίδας για τον συνδυασμό οικογενειακού και επαγγελματικού βίου. Το πρόγραμμα προάγει επίσης τις ίσες ευκαιρίες για άνδρες και γυναίκες και τη διαφύλαξη της κοινωνικής συνοχής.

Ο Πίνακας 11 απαριθμεί ορισμένα άλλα προγράμματα/ βοηθήματα/ επιχορηγήσεις που διατίθενται από την κυβέρνηση της Κύπρου, τα οποία συνδράμουν στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων από ευπαθείς ομάδες, περιλαμβανομένων των ληπτών δημοσίου βοηθήματος. Ο Πίνακας 12 παρουσιάζει υφιστάμενα προγράμματα που προάγουν την ενεργή ενσωμάτωση αυτών των προσώπων στην αγορά εργασίας και ενδυναμώνουν την κοινωνική ενσωμάτωσή τους και την ανεξαρτησία τους από την κρατική υποστήριξη.

Πίνακας 11: Προγράμματα για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού

Πρόγραμμα	Περιεχόμενο
Παροχή βοηθημάτων/ επιδομάτων για ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού	<ul style="list-style-type: none"> - επίδομα τέκνου και μητρότητας - ειδική οικονομική υποστήριξη σε ανύπαντρες μητέρες για τη γέννηση παιδιού - ειδικό επίδομα για τυφλούς - οικονομική υποστήριξη σε άτομα με αναπηρίες για την αγορά αυτοκινήτου - ειδική ενίσχυση για φοιτητές - ειδική ενίσχυση για την αγορά/ ανοικοδόμηση σπιτιού - οικονομική υποστήριξη σε οικογένειες με 4+ παιδιά για αγορά αυτοκινήτου - ειδικές ενισχύσεις για συνταξιούχους πολέμου
Προγράμματα οικονομικής υποστήριξης αναπήρων	<ul style="list-style-type: none"> - επίδομα για ανάπηρα άτομα με σοβαρά κινητικά προβλήματα - επίδομα φροντίδας σε τετραπληγικούς, ανεξαρτήτως εισοδήματος
Μέτρα για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής	<ul style="list-style-type: none"> - ετήσιο επίδομα ληπτών δημόσιου βοηθήματος άνω των 65 που ζουν μόνοι - ετήσια ενίσχυση ληπτών δημόσιου βοηθήματος με ειδικές ανάγκες - πρόσθετο μηνιαίο επίδομα για ανύπαντρους γονείς λήπτες δημ. βοηθήματος - πρόσθετο μηνιαίο επίδομα για κάθε εξαρτώμενο παιδί ανύπαντρων γονιών που λαμβάνουν δημόσιο βοήθημα - ειδικό ετήσιο επίδομα για οικογένειες που ζουν στα κατεχόμενα με εξαρτώμενα παιδιά σε παιδικούς σταθμούς ή πρωτοβάθμια/δευτεροβάθμια εκπαίδευση
Αύξηση ελάχιστου μισθού	<ul style="list-style-type: none"> - περιλαμβάνει πωλητές, φρουροί ασφαλείας, φροντιστές και βοηθοί γραφείου, βοηθοί νοσηλευτές, βοηθοί παιδοκόμοι ή βρεφοκόμοι και σχολικοί βοηθοί
Προγράμματα για την παροχή τεχνικών μέσων και εξοπλισμού για άτομα με αναπηρίες	<ul style="list-style-type: none"> - οικονομική υποστήριξη για την απόκτηση τεχνικών μέσων και εξοπλισμού - οικονομική υποστήριξη σε ανάπηρα άτομα με κινητικά προβλήματα για την αγορά αναπηρικών καροτσιών - κάρτες στάθμευσης σε άτομα με αναπηρίες
Προγράμματα για την κοινωνική ενσωμάτωση προσφύγων	<ul style="list-style-type: none"> - ενημέρωση/ ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για προσφυγικά θέματα - προσανατολισμός προσφύγων και ατόμων που δικαιούνται προστασία - εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας - παροχή δωρεάν κοινωνικής αρωγής/ψυχολογικής υποστήριξης σε αιτητές ασύλου
Δημόσιες μεταφορές και δυνατότητα πρόσβασης σε δημόσιους χώρους	<ul style="list-style-type: none"> - ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των δημόσιων μεταφορών - δυνατότητα πρόσβασης των υποδομών και μέσων μεταφοράς - ενημέρωση του κοινού - αποκατάσταση της πρόσβασης σε δημόσια κτίρια κρατικών υπηρεσιών - κατασκευή πεζοδρομίων που διευκολύνουν τα άτομα με αναπηρίες
Κοινωνική ενσωμάτωση ατόμων με προβλήματα ψυχικής υγείας και ατόμων με εξάρτηση από τα ναρκωτικά	<ul style="list-style-type: none"> - ένταξη πρωτοβάθμιας νοητικής υγειονομικής περίθαλψης σε πρωτοβάθμια/κοινοτική υγειονομική περίθαλψη - διοργάνωση σεμιναρίων, εργαστηρίων και διαλέξεων - εμπύχωση ατόμων με σοβαρά προβλήματα ψυχικής υγείας/εξάρτησης από ναρκωτικά για μείωση του αυτο-στιγματισμού και διεκδίκησης των δικαιωμάτων/αιτημάτων τους - πιλοτική λειτουργία μονάδας επαγγελματικής αποκατάστασης για ψυχικά ασθενείς
Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας	<ul style="list-style-type: none"> - επίβλεψη ανηλίκων και ενηλίκων για τους οποίους έχουν εκδοθεί εντολές δικαστικής επιτήρησης - αποποινικοποίηση παραπτώματων που διαπράττουν έφηβοι παραβάτες

Πίνακας 12: Προγράμματα που προάγουν την ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας

Προγράμματα:	Τα προγράμματα περιλαμβάνουν:
Επαγγελματική κατάρτιση ατόμων που εξαρτώνται από μεταβιβάσεις πρόνοιας εισοδηματικού τύπου	<ul style="list-style-type: none"> - προγράμματα εξατομικευμένης συμβουλευτικής καθοδήγησης/ υποστήριξης και επαγγελματική κατάρτιση για λήπτες δημόσιου βοηθήματος
Απασχόληση και κοινωνική ενσωμάτωση ευπαθών ομάδων του πληθυσμού	<ul style="list-style-type: none"> - βελτίωση κοινωνικών δεξιοτήτων της ομάδας-στόχου - εξειδικευμένη επαγγελματική κατάρτιση σύμφωνα με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας - ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας δια της επιδότησης αυτών των θέσεων εργασίας - προώθηση προγράμματος επιδότησης αυτοαπασχόλησης ατόμων με υλοποίηση εκπαιδευτικών μαθημάτων σε θέματα διαχείρισης/ διοίκησης και την παροχή επιδοτήσεων για την έναρξη μικρών επιχειρήσεων
Προγράμματα για την προώθηση της ενεργής ενσωμάτωσης ατόμων με αναπηρίες στην αγορά εργασίας	<ul style="list-style-type: none"> - το Κέντρο Επαγγελματικής Αποκατάστασης των Αναπήρων (ΚΕΑΑ) - πρόγραμμα οικονομικής υποστήριξης για τη δημιουργία και λειτουργία μικρών μονάδων αυτοαπασχόλησης για άτομα με αναπηρίες - πρόγραμμα αυτοαπασχόλησης ατόμων με σοβαρές αναπηρίες - πρόγραμμα για την επαγγελματική κατάρτιση ατόμων με αναπηρίες σε επαγγέλματα για τα οποία δεν διατίθεται κατάρτιση από το ΚΕΑΑ - πρόγραμμα για υποστηριζόμενη απασχόληση βαριά ανάπηρων ατόμων - εισαγωγή του συστήματος ποσόστωσης για την πρόσληψη ατόμων με αναπηρίες στον ευρύτερο δημόσιο τομέα
Πρόγραμμα παροχής οικονομικής υποστήριξης για επανένταξη εξαρτώμενων ατόμων που ακολουθούν αγωγή απεξάρτησης από τα ναρκωτικά	<ul style="list-style-type: none"> - οικονομική υποστήριξη (επιδότηση ενοικίου) - εκπαίδευση/ κατάρτιση - αγορά εξοπλισμού
Επαγγελματική κατάρτιση για πρόσφυγες και άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία	<ul style="list-style-type: none"> - κατάρτιση ώστε να διευκολυνθεί η πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας
Προώθηση ευέλικτων μορφών απασχόλησης	<ul style="list-style-type: none"> - επιδότηση επιχειρήσεων προκειμένου να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας με ευέλικτες ρυθμίσεις απασχόλησης προς όφελος των νέων και ηλικιωμένων ατόμων που παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας, προσώπων με εξαρτώμενα μέλη και προσώπων από κοινωνικά ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού
Επέκταση και βελτίωση των υπηρεσιών εξυπηρέτησης παιδιών, ηλικιωμένων, αναπήρων και άλλων εξαρτωμένων	<ul style="list-style-type: none"> - δημιουργία και βελτίωση/ επέκταση των υπηρεσιών κοινωνικής ευημερίας σε τοπικό επίπεδο δια της συνεργασίας των τοπικών αρχών και εθελοντικών οργανώσεων κοινωνικής πρόνοιας - πρόγραμμα «Παροχής υπηρεσιών για κάλυψη της κοινωνικής μέριμνας στο πλαίσιο του συνδυασμού επαγγελματικού και οικογενειακού βίου»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γενικός ελεγκτής της Δημοκρατίας της Κύπρου, (1998), «Παροχή δημόσιων βοηθημάτων από τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας», Έλεγχος Διαχείρισης, Ελεγκτική Υπηρεσία της Δημοκρατίας της Κύπρου (διαθέσιμη μόνο στα Ελληνικά).

Μιχαρικόπουλος Δ. Γ., (2009), «Πίσω από τον καθρέφτη: Κοινωνικά δικαιώματα και χαρακτηριστικά ατόμων που ζητούν άσυλο στην Κύπρο».

Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (2008), «Έκθεση για τις Στρατηγικές Κοινωνικής Προστασίας και Κοινωνικής Ενσωμάτωσης 2008-2010», Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

Ο Νόμος περί Δημόσιων Βοηθημάτων, 2006, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή <http://ec.europa.eu>

Υπουργείο Οικονομικών <http://www.mof.gov.cy>

Υπουργείο Εσωτερικών <http://www.moi.gov.cy/pio>

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων <http://www.mlsi.gov.cy>

Εφημερίδα Φιλελεύθερος <http://www.phileleftheros.com>

Εφημερίδα Πολίτης <http://www.politis.com.cy>